

Рамазон байрами муборак!

Динимиз мўминларни чинакам биродарлик ришталари билан боғлаган. **“Мўминлар ҳеч шакшубҳасиз оға-инилардир”** (*Хужурот, 10, мазмуни*). Бу биродарлик ҳар қандай дўстликдан устундир.

Жамоатнинг файзи ва қувватини таъминлайдиган нарса, шубҳа йўқки, биродарлик, бирлик ва баробарликдир. Бу кучни йўқотганлар инқирозга кетадилар.

Жамоатни ташкил қилувчи мўминлар бир-бирларини Аллоҳ учун севишлари, эъзозлашлари лозим. Улар бир-бирларидан юз ўгириб, ўзаро душманлик қилишдан мутлақ сақланишлари керак. Жамоат ҳолида ўқилган бир намозга, ёлғиз ўқилган намозга нисбатан 27 мартаба кўп савоб берилишини ўйласак, жамоатнинг нечоғли муҳимлигини тушуниб етамиз.

Жамоат куч манбаидир, ихтилоф ва айрилиқ эса заифликдир. Аллоҳ таоло Куръони каримда шундай буюради:

“Ва Аллоҳга ҳамда Унинг пайгамбарига итоат қилингиз ва (ўзаро) талашиб-тортишмангизки, у ҳолда сушлашиб, куч-қувватингиз кетур. Сабртоқат қилингиз! Албатта, Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир” (*Анфол, 46, мазмуни*).

Аллоҳ таоло мусулмонлар ўртасидаги бундай биродарлик ришталари мустаҳкамланиши учун турли сабаблар яратган. Байрамлар ана шундай сабаблардан биридир. Байрам кунларида жамоат шуури бир бутун ҳолда намоеъ бўлади. Ҳаётнинг турли ташвишларига кўмилган инсонларни байрамлар тинчлантиради, ғайратларини орттиради.

Байрамлар жамоат ҳаётида алоҳида аҳмиятга эга бўлган муборак кунлардир. Инсон ёлғиз ўзи байрам қилолмайди, қилса ҳам бунинг ҳеч бир аҳамияти бўлмайди.

Байрамлар дам олиш кунлари бўлиши билан бирга зиммамизга бир қанча мажбуриятлар ҳам юклайди. Уларни сидқидилдан адо этсак, байрамни руҳимизда янада гўзалроқ ҳис етамиз.

Байрам кунлари биринчи навбатда, борлигимизнинг сабабчилари бўлган, бизни емай-едириб, ичмай-ичтириб ўстирган, шафқат ва марҳамат эгалари — ота-оналаримизнинг дуоларини олишимиз, уларнинг кўнгилларини овлашимиз керак.

Куръони карим Аллоҳга ибодатдан сўнг иккинчи даражада ота-онага ҳурмат кўрсатишни, яхшилик қилишни амр этган, уларга қарши ҳатто “уф” дейишни ҳам тақиқлаган. Бир киши Пайгамбаримиздан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, сўради: «Ё Расулulloҳ, ота-онанинг фарзандлари зиммасидаги ҳаққи нима?»

Расули акрам, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Улар сенинг ё жаннатинг, ё жаҳаннамнингдир»,¹ дея жавоб бердилар. Яъни уларни рози ва хурсанд қилсанг жаннатга, уларнинг норизо қилсанг, жаҳаннамга кирасан.

Бани Салама бир куни Пайгамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳузурларига келиб, сўради: «Эй Аллоҳнинг расули, ота-онанинг ўлимларидан сўнг уларга қандай яхшилик қила оламан?» «Улар учун мағфират сўраш, васиятларини бажо қилиш, улар воситаси билан сенга қариндош бўлганларни (амаки, амма, холаларни) зиёрат қилиш ва уларнинг дўстларига иззат-икром кўрсатиш билан»,² деб марҳамат қилдилар Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам.

Байрамни фурсат билиб, ота-онамизнинг ризоликларини олишимиз, яқин қариндошларни зиёрат қилишимиз, муҳтож мўминларга ёрдам қўлини узатишимиз керак.

Муборак байрамларда гўзал одатларимиздан яна бири қабристонларни зиёрат этиш ва марҳумлар ҳаққига дуои хайр қилишдир. Дастлаб Расулulloҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, қабрларни зиёрат қилишни тақиқлаган эдилар. Исломи дини ва тавҳид ишончи кенг ёйилгач, бундай буюрдилар:

“Мен сизларни қабрларни зиёрат этишдан қайтарган эдим. Аммо пайгамбарингиз Муҳаммадга онасининг қабрини зиёрат қилишга рухсат берилди. Сиз ҳам қабрларни зиёрат этинг. Чунки қабр зиёрати охиратни эслатади”.³

Бандачилигини қусурсиз адо этишга ҳаракат қилган, бир-бирини Аллоҳ учун севиб, ҳурмат кўрсатганларга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин. Барчамизни яна шундай кўп улуг айёмларга етиштирсин. Бу байрамни миллатимиз учун биродарлик, фаровонлик ва хурсандчилигимизга васила қилишини Аллоҳдан тилаб қоламиз.

¹ И б н Можжа, “Адаб”, 1. ²Абу Довуд, “Адаб”, 129.

³Муслим, “Жаноиз”, 36; Термизий, “Жаноиз”, 60; Абу Довуд, “Жаноиз”, 80; Ибн Можжа, “Жаноиз”, 47; Насоий, “Жаноиз”, 4.

МУНДАРИЖА

<i>Айёмингиз қутлуғ бўлсин!</i>	
Рамазон байрами муборак!	1
<i>Имомларимиз ижоди</i>	
Абдулла ҳожи АБДУЛҚОДИР	
Рўзадорлик фазилати	5
<i>Насихат</i>	
Зайниддин ИСО МУҲАММАД	
Ҳаётда кўрилган ҳақиқат	12
<i>Ҳадис ва ҳаёт</i>	
Муножотхон НУРМАТОВА	
Оила бахти аҳилликда	13
<i>Ҳидоят сари</i>	
Ҳаким САТТОРИЙ	
Истиффор	12
<i>Илк намоз</i>	
МАҲБУБА	
Сизлар билан ўқисам	14
<i>Мулоҳаза</i>	
Баҳодир НУРМУҲАММАД	
Нега сукут сақлайсиз?	15
<i>Наҳйи мункар</i>	
Эрназар ТОПИЛОВ	
Дўст очикча айтар	19
<i>Амри маъруф</i>	
Иброҳим УЗОҚОВ	
Тил масъулияти	22
<i>Муносабат</i>	
Абдулмутталиб ДЎСТҚУЛ	
Илму адаб бирлашса	23
<i>Шеърят</i>	
Даврон ҚОБИЛ	
Кўз ёши	24
<i>Қомус</i>	
Ахлоқ	25
<i>Тарбия</i>	
Аҳмад ТУРСУН	
Мактабга бормайсанми, болакай?	28
<i>Мактубларда манзаралар</i>	
Кек одамни кемиради	28
<i>Ибротли ҳикоя</i>	
Собиржон ҲАЛИЛОВ	
Ўтинчининг ҳиммати	29
<i>Мерос</i>	
Фозил ЗОҲИД	
Ҳиёнатнинг ёмони	30
<i>Учрашув</i>	
Талабалар даврасида	32

Муқовада:

1-бет. Намангандаги «Мулла Қирғиз» Ислому ўрта-маҳсул билим юрти масжидининг хонақоҳи.

4-бет. Намангандаги «Ҳомид қори» жомеъидан лавҳалар.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Журналимиз саҳифаларида
оят ва ҳадислар берилаётгани
учун уни ножоиз жойларга
ташламаслигингизни сўраймиз

Мовароуннаҳр уламолари

4

ХОЖА АБДУЛХОЛИҚ ҒИЖДУВОНИЙ

Юсуф Ҳамадонийнинг учинчи халифаси Аҳмад Яссавий иршод фаолиятини Туркистонда давом эттириш учун Бухородан кетгач, Ғиждувоний тўртинчи халифа сифатида у ердаги муридларга раҳбарлик қила бошлади.

Фитҳ

6

ЗАКОТ

Закоат балоғатга етган, ақли, эҳтиёж ва қарзларидан ташқари бир қамарий йил тўлган нисоб миқдоридаги, ҳукман бўлса ҳам, кўлаювчи мулкка эга мусулмонга фарзdir.

Закоатни адо этиш фарз бўлиши учун нисобнинг йил бошида ва охирида мавжуд бўлиши кифоядир. Йил ўртасида нисоб миқдори камайса ҳам закот берилади.

Хабарлар

8

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Олмония мусулмонлари марказий кенгашининг ташаббуси билан 1997 йилдан бери 3 ўктябр мамлакатда очик жомеълар куни сифатида кенг нишонланади.

Олисларга саяхат

16

ОЛМОНИЯ ФЕДЕРАТИВ РЕСПУБЛИКАСИ

Олмониядаги мусулмонларнинг асосий қисмини (70 фоизини) турклар ташкил қилади. Турклардан кейинги ўринда Шимолий Африқа ва собиқ Югославиядан келган мусулмонлар туради.

Маърифат

Даврон АБДУЛЛОҲ

20

ҲАҚИҚАТ НИМАДИР

Мени муаммоларингни ҳал қила оладиган одам деб ўйлаётган экансан, гарчи мен ундай одам бўлмасам ҳам, сен бу қаноатинг тақозоси ўлароқ, мендан барча саволларингни камчиликсиз сўрашинг лозим.

Маърифий суҳбатлар

Умар Форук Сайдо ал-ЖАЗАРИЙ

31

НАФСИМИЗНИ ЖИЛОВЛАЙ ОЛМАСАК

Биз учун гўзал бўлган нарса бошқа биров учун хунукдир. Биз учун фойдали кўрингани бошқа бировга зарарли бўлиши мумкин. Шунга қарамай: “Менга фойдали бўлса бас, бошқа билан ишим йўқ”, дейиш катта хато дир.

«Ҳидоят» «Кўкалдош»да

2003 йил ўктябрнинг бошларида «Ҳидоят» журнали таҳририяти пойтахтимизнинг қоқ марказида, қадимий Чорсуда жойлашган «Кўкалдош» мадрасаси биносига кўчиб ўтди. Шунга кўра, почта унвонимиз ҳам ўзгарди: Индекс 700021, Тошкент шаҳар Навоий кўчаси 46-уй. Телефон рақамларимиз: 42-08-07; 42-08-92

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФҲОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Дурбек РАҲИМЖОНОВ
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани
Абдулбоқи ИМОМҲОН ўгли тайёрлади.
Тартибловчи
Қудратуллоҳ ЖУМА ўгли
Матни
Юлдуз КОМИЛ қизи
терди.

Манзилимиз: 700021, Тошкент шаҳри,
Шайхонтохур тумани Навоий кўчаси, 46-уй.
Тел. 42-08-07; 42-08-92
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот
қўмитасида рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 00079.

Босишга 2003 йил 7 ноябрда рухсат берилди. Босмахонага 2003 йил 11 ноябрда топширилди. Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 7000 нусха. 168-сон бюртма. «КО‘НИ NUR» МЧЖда босилди. Манзили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.

Баҳоси келишилган нарҳда.
Макет асл нусхаси Pentium-IV
компютерида саҳифаланди.

Кўлэзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганида исми шарифлар
тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

ХОЖА АБДУЛХОЛИҚ ҒИЖДУВОНИЙ

Таваллудининг 900 йиллигига бағишланади

Буюк валий зот Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний ўз замонасида Марказий Осиёда Ислоҳ динимизнинг ривожига улкан ҳисса қўшган ҳамда тасаввуфнинг хожагон тариқатига асос солган олимдир. У Бухоронинг Ғиждувон шаҳрида дунёга келди. Ғиждувонийнинг «Рисола-и соҳибийа» номли асарида келтирилишича, унинг отаси Имом Молик наслдан бўлиб, зоҳирий ва ботиний илмларда етук олим, малатиёлик (Туркия) Имом Абдулжамилдир. Малатиё султонининг тахтга қайтишига сабаб бўлган 113 ёшли Имом Абдулжамилга султон мукофот тариқасида қизини никоҳлаб беради. Абдулхолиқ мана шу никоҳдан дунёга келган. Аммо бу пайтда отаси номаълум сабабларга кўра Малатиёдан айрилиб, Бухоронинг Ғиждувон қишлоғига келиб қолган эди.

Абдулхолиқ дастлаб Бухоронинг етук уламоларидан Имом Садриддин ҳузурини таълим ола бошлади.

Бир куни устози ҳузурини тафсир ўқиётгани: **«Парвардигорингизга тазарру билан ичингизда (махфий) илтижо қилингиз! Зотан, у ҳаддан ошувчи кимсаларни севмас»** (*Авроф, 55, мазмуни*), оятидаги махфийликдан мурод нима экани хусусида тараддуланиб қолади ва устозидан:

— Агар зокир (зикр қилувчи) баланд овозда зикр қилса ёки зикр асносида аъзоларини ҳаракатга келтирса, дуо ёхуд зикрдан бошқалар ҳам хабардор бўлади. Аксинча, фақатгина қалбан зикр қилса, бундан шайтон хабардор бўлади. Чунки ҳадиси шарифда айтилишича, шайтон инсоннинг ичида томирларда оқётган қон каби айланиб юради.¹ У ҳолда оятдаги махфий дуони бошқача қилиб айтадиган бўлсак, зикри хафийни қандай қиламиз?» — деб сўрайди. Шунда устози:

— Илми ладунийга оид бу масалани келажакда сенга Аллоҳ дўстларидан бири ўргатади, — деб жавоб қилади.

Дарҳақиқат, орадан бир муддат ўтгач, унинг туғилишидан башорат берган ва исмини ҳам қўйиб берган Хизр, алайҳиссалом, келиб, ундан ҳовузга киришини ва сув остида калимаи шаҳодатни такрорлашини талаб қилади ҳамда Ғиждувонийга зикри хафий усулини ўргатади.

Айни пайтда санаб зикр қилиш кераклигини таъкидлаган Хизр, алайҳиссалом, хожагон ва кейинчалик нақшбандийлар томонидан қабул қилинган «вуқуфи ададий» тамойилига асос солади.²

Абдулхолиқ Ғиждувоний, ўзининг ифодасига кўра, йигирма икки ёшигача маънавий муршиди Хизр, алайҳиссалом, тарбиясида бўлганидан сўнг ўша даврда Бухорога келган машҳур фақиҳ ва сўфий Юсуф Ҳамадоний муридлари сафига қўшилади. Баъзи манбаларга кўра, Ҳамадоний Бухорога эмас, Самарқандга келади ва Ғиждувоний унга ўша ерда интисоб қилади. Хизр, алайҳиссалом, ҳам Ғиждувонийнинг маънавий тарбиясини камолга етказиш вазифасини Ҳамадонийга топширади. Мана шу сабабли Хизрни, алайҳиссалом, Ғиждувонийнинг «пири сабоқ»и (зикр талқин қилган пири) ва «пири иродат»и (сайру сулукка бошлаган пири), Ҳамадонийни эса, унинг суҳбат пири деб қабул қилиш лозим.³ Фақат Ғиждувонийга хирқа кийдирганлиги сабабли силсилада унинг асл муршиди сифатида Юсуф Ҳамадоний кўрсатилади.

Ҳамадоний Бухородан (ёки Самарқанддан) кетгунича унинг ёнида қолган Ғиждувоний ке-

йинчалик қишлоғига қайтади. У ерда «сухбатига лойик» кишини тополмагач, хилват ихтиёр қиладди. Ҳамадонийнинг учинчи халифаси Аҳмад Ясавий иршод фаолиятини Туркистонда давом эттириш учун Бухородан кетгач, Гиждувоний тўртинчи халифа сифатида у ердаги муридларга раҳбарлик қила бошлайди. Абдуллоҳиқ Гиждувоний ўзининг «Рисолаи соҳибийа» асарида Юсуф Ҳамадонийдан файз олганини ва унинг тўртинчи халифаси қилиб тайинланганини ёзади. Эски муаллифлар томонидан иттифоқ билан қабул қилинган мазкур маълумотни Фарб шарқшуноси Вилферд Маделунг тан олмайди. Юсуф Ҳамадонийнинг таржимаи ҳолида Абдулкарим ас-Самъоний келтирган маълумотларни «Рисолаи соҳибийа»да берилган маълумотлардан фарқли эканига эътиборни қаратган Маделунгга кўра, Гиждувоний ҳеч қачон Юсуф Ҳамадоний билан кўришмаган.⁴

Манқибавий асар бўлиши билан бир қаторда Абдуллоҳиқ Гиждувонийнинг «Рисолаи соҳибийа» асаридаги Ҳамадоний билан бўлган муносабатлари ҳақидаги маълумотлар уйдирма бўлиши амри маҳолдир. Чунки айни даврда яшаган бухороликлар унинг айтганлари нотўғри эканини тушунадиган савияда эдилар.

Манбаларда Абдуллоҳиқ Гиждувонийнинг вафот санаси ҳақида фарқли маълумотлар келтирилади. Фулом Сарвар Лохурий ҳеч қандай эски манбага таянмасдан шайхнинг 575/1179 йили вафот этганини айтади.⁵ «Мақомоти Абдуллоҳиқ Гиждувоний ва Ориф Ревгарий» номи асардаги маълумотларга кўра, Нажмиддин Кубронинг вафотидан 618/1221 бир оз аввал вафот этган. «Рисолаи соҳибийа»ни нашр қилган Саид Нафисий мазкур маълумотга таянган ҳолда, Абдуллоҳиқ Гиждувонийнинг вафот санасини 617/1220 йил деб келтиради.

Ривоятларга кўра, Юсуф Ҳамадоний каби Абдуллоҳиқ Гиждувоний ҳам ўзидан кейин тўртта халифа тайинлайди: Хожа Аҳмад Сиддиқ, Хожа Авлиё Кабир, Хожа Хаббоз Бухурий ва Хожа Ориф Ревгарий.

Гиждувоний нафақат Хожагон тариқатининг асосчиси, балки Хожа Баҳоддин Нақшбанднинг, қоддасаллоҳу сирраҳу, маънавий устози сифатида ҳам халқимиз учун беҳад қадрлидир.

Фатҳиддин МАНСУР
тайёрлади.

¹ Бухорий. «Аҳком», 21-бет.

² «Рашиҳот айн ал-ҳаёт», 30-бет.

³ Абдураҳмон Жомий. «Нафаҳот ал-унс», 411-бет.

⁴ «Quaderni di studi arabi», 5-сон, 506-бет.

⁵ «Ҳазинатул-асфиё», Лакҳнав, 1868, 1-ж, 535-бет.

Абдулла ҳожи
АБДУЛҚОДИР,
Учкўприк тумани
бош имом-хатиби

Рўзадорлик фазилати

Рамазон ойида кимки рўзадор
Бўлса гар, гаройиб ҳикматлари бор.
Аввало тун-саҳар ким бўлса бедор,
Имони барқ урар, Аллоҳ унга ёр.
Саҳарликнинг ҳар бир луқмаси шифо,
Ифтордаги таом ундан-да аъло.
Саҳардан шомгача вужуд оромда,
Фасод хилтлар битар бўлса гар танда.
Тақвоси, ихлоси доим ортади,
Вужуди қуш каби енгил тортади.
Ҳаётдан завқланиб, кайфияти чоғ,
Тобланган ирода, тани соппа-соғ.
Фарибу мискинга бўлур меҳрибон,
Асаблар мулойим, ширинсўз забон.
Ўтмиш гуноҳларин эсласа бир бор,
Тавба дер Аллоҳга такрор ва такрор.
Рўзанинг хислатин кўрингиз, ҳай-ҳай,
Рўзадор Ҳақ учун гуноҳдан қайтгай.
Абдуллоҳ сўзини мухтасар қилур,
Сойимлик сиррини рўзадор билур.

Мунаввар бўлди жаҳон

Келиб моҳи Рамазон бугун дунё ўзгача,
Мунаввар бўлди жаҳон, нури зиё ўзгача.
Фазилати чексиздир Рамазоннинг, дўстларим,
Шодликдан кўп айтурмиз ҳамду сано ўзгача.
Кимки қилса саҳарлик Ҳақнинг ризоси учун,
Аллоҳ таоло бўлгай ундан ризо ўзгача.
Катта-кичик, ёш-қари бир-бирига меҳрибон,
Эр-аёллар иттифоқ, аҳду вафо ўзгача.
Масжидларда ибодат: намоз, тасбеҳ, тиловат,
Юртимизда эсмоқда ажиб сабо ўзгача.
Бу ойда бир кеча бор, истаганлар топади,
Топган олур минг ойлик савоб-аъло ўзгача.
Саховатли кимсалар ҳақнинг ризоси учун
Элга дастурхон ёзиб, қилур дуо ўзгача.
Умид қилур Абдуллоҳ тилаб доим Аллоҳдан
Юртимизда баракот бўлсин бақо ўзгача.

ЗАКОТ

«Закот» сўзи луғатда покланиш, ортиш, ривожланиш маъноларини ифодалайди. Истилоҳда эса, белгиланган миқдордаги молнинг маълум қисмини, шартларга биноан, уни олишга ҳақдор бўлган кишига беришдир.

Закот динимизнинг беш асосий рукнидан биридир. Закот ҳижратнинг иккинчи йили фарз қилинди. Унинг юксак ва беқиёс ҳикматларидан асосийлари қуйидагилардир:

1. Бойларни охират азобидан нажот топишлари, бахиллик касалидан покланишларига сабаб бўлади. Ҳашр сурасининг тўққизинчи ояти мазмуни бундай: **“Кимки ўз нафсининг бахиллигидан сақланса, бас, ана ўшалар нажот топгувчилардир”**.

2. Фақир ва ожиз кишиларга ёрдам бериш, муҳтож кишиларнинг дардларига дармон бўлиш, уларнинг ғам ва қайғуларини енгиллатиш ҳиссини тарбиялайди. Закот туфайли бойлар билан камбағаллар орасида ҳурмат, муҳаббат ва меҳр-шафқат пайдо бўлади ва яхшилик кучаяди.

3. Тиланчилар, ишсизлар сонини камайтиради, у туфайли жамиятдаги жиноятлар, қабихликлар ва тартибсизликлар йўқолади.

4. Закот бойларнинг жуда катта маблағлар йиғиб, камбағалларнинг иқтисодий маҳрум бўлишлари натижасида юзага келадиган тўнтариш каби тартибсизликлардан жамиятни ҳимоя қилади.

5. Закот неъматнинг шукронасидир. Чунки Аллоҳ таоло бандаларига баданий, молиявий неъматлар берган. Бадан билан қилинадиган ибодатлар баданий, мол билан қилинадиган ибодатлар молиявий неъматларнинг шукридир. Шундай экан, бой-бадавлат киши камбағаллиги ва даромади озлиги туфайли бошқаларга муҳтож одамларга қараб, ўзини тиланчиликдан, бошқаларга муҳтож бўлишдан қутқарган Аллоҳ таолога шукр этмаса, мулкидан жуда ҳам оз қисмини фақирларга бермаса, у нақадар хасисдир.

Закотнинг рукни унга ҳақдорни закот молига эга қилишдир. Закот берувчи киши закот ниятида бир фақир ёки етимнинг қорнини тўйдирса, бу харажати закот ўрнига ўтмайди.

Закот балоғатга етган, ақлли, эҳтиёж ва қарзларидан ташқари бир қамарий йил тўлган нисоб миқдоридаги, ҳукман бўлса ҳам, кўпаювчи мулкка эга мусулмонга фарздир.

Закотни адо этиш фарз бўлиши учун нисобнинг йил бошида ва охирида мавжуд бўлиши

кифоядир. Йил ўртасида нисоб миқдори камайса ҳам закот берилади.

Закотни бераётганида, ёки мулкидан ажратётганида унинг закот эканини ният қилиш лозим. Фақир олаётган моли закот эканини билиши шарт эмас.

Молидан закотини ажратмасдан закот берувчи киши вақти-вақти билан камбағалларга мулкидан эҳсонлар улашиб турса, ҳар сафар бераётганида закот деб ният қилмаса, булар закот ўрнига ўтмайди. Кейинчалик: “Мана шу муддат ичида берган садақаларим закот ўрнига ўтсин”, деб ният қилса ҳам, закот ўрнига ўтмайди.

Йилнинг аксарият қисмини далаларда ўтлаб ўтказадиган қўй, сигир ва туяга ўхшаш тўрт оёқли ҳайвонлардан, олтин ва кумушдан, тижорат молларидан закот, деҳқончилик маҳсулотлари ва мевалардан ушр бериш фарздир.

Тижорат мақсадидаги отлардан ҳам закот берилади. Юк ташиниш ва мининиш мақсадида қўлланилган отлардан, ем бериб боқилладиган отлардан закот берилмайди. Ўглайдиган отлар сути учун ёки кўпайтириш учун боқилаётган бўлса, агар

улар соф араб отларидан бўлса,

эгаси хоҳласа, от бошига бир динор, хоҳласа, отларнинг жами қийматини ҳисоблаб, икки юз дирҳами учун беш дирҳам (2,5 фоиз миқдорида) закот берилади.

Агарда сути учун ёки кўпайтириш мақсадида боқилаётган отлар араб отларидан бўлмаса, фақатгина қиймати ҳисобланиб, ҳар икки юз дирҳамидан беш дирҳам закот берилади.

Ўттиз бошдан кам бўлган сигирлардан закот берилмайди. Сигирлар сони ўттизтага етгач, улардан икки ёшга ўтган бир донга урғочи ё эркак бузоқ закотга берилади. Сигирлар сони қирқтага етгач, улардан уч ёшга ўтган битта урғочи ёки эркак бузоқ закот берилади. Олтмишта сигир учун икки ёшга ўтган иккита эркак ёки урғочи бузоқ закотга берилади. Етмишта сигир учун бир донга икки ёшга ўтган эркак бузоқ билан уч ёшга ўтган урғочи бузоқ закотга берилади.

Бундан ошган ҳар ўн бош сигир учун умий сонларига қўра, битта икки ёшга ўтган эркак бузоқ ё уч ёшга ўтган урғочи бузоқ қўшиб закот берилади. Кўтослардан закот бериш сигирлардан закот бериш кабидир.

Қирқтадан оз бўлган қўйлардан закот берилмайди. Қирқтадан бир юз йигирматагача бўлган қўйлардан битта қўй закот берилади. Бир юз йигирма биттадан икки юзтагача қўйлардан иккита қўй закотга берилади. 201 тадан 400 тагача қўйлардан 3 та қўй закотга берилади. 400 бош

қўйдан эса 4 та қўй закотга берилади. 400 бошдан ошган, ҳар юз бош қўйдан яна 1 та қўй закотга берилади.

Олтин ва кумушнинг закоти

Нисоб миқдорига етганидан сўнг орадан бир қамарий йил ўтгач, танга ҳолига келтирилмаган бўлса ҳам, олтин ва кумуш учун закот бериш фарздир.

Кумушнинг нисоби

Кумушнинг нисоби 200 дирҳамдир.

Бу 140 мисқол оғирликдаги кумушдир. 1 мисқол 4 гр.га тенг.

140 м . 4 = 560 гр. бўлади.

Ҳар 10 дирҳам 7 мисқолга, 1 дирҳам 2,8 гр.га тенгдир.

Олтиннинг нисоби

Олтиннинг нисоби 20 мисқолдир.

Нисоб миқдорига етган кумуш, олтин қийматига тенг пулга эга бўлган киши, бу пулнинг қирқдан бирини закот қилиб бериши лозим.

Қарзнинг закоти

Қарзлар уч турлидир: 1. Кучли қарз. 2. Ўртача қарз. 3. Заиф қарз.

Қарздорлигини ё молни олиб, пулини тўламагани ҳақидаги ҳужжатни инкор этмаган кишилардаги қарз кучли қарздир. Буларнинг миқдори нисобга етган бўлса, бир йил ўтгач, закоти берилади. Агар нисоб миқдорида бўлмаса, қўлидаги маблағга қўшилади, жами нисоб миқдорига етса, закоти чиқарилади.

Тижорат мақсадида бўлмаган моллар эҳтиёж учун сотилганида олинши лозим бўлган, аммо ҳали олинмаган маблағ ўртача қарз ҳисобланади. Бу тур қарздан у олинмагунча закот берилмайди. Аммо олингач, миқдори нисобга етса сотилган кундан эътиборан ҳисобланиб закоти берилади. Нисоб миқдорида бўлмаса, қўлидаги маблағга қўшиб ҳисобланади.

Маҳр, васият қилинган пул ва олинмаган тавон пуллари заиф қарз бўлади. Бундай пуллар нисоб миқдорида бўлса, олинганидан эътиборан бир йил ўтгач, закоти чиқарилади. Агар нисоб миқдорида бўлмаса, қўлидаги маблағга қўшиб ҳисоб қилинади.

Тижорат молларининг закоти

Тижорат моллари савдо-сотиқ учун тайёрланган ёки савдо учун ишлаб чиқарилган моллардир. Буларнинг тужжор қўлида бўлган жами қисмининг қиймати олтин ё кумушнинг нисоб миқдорига етса, закот бериш фарз бўлади. Мазкур моллар ҳар хил бўлса, қиймати бир-бирига қўшиб ҳисобланади. Тижорат молларининг закотини бериш учун икки нарса шарт бўлади:

1. Бир йил давомида (мазкур молларининг) тижорати билан шуғулланишга ният қилиш.

2. Тижорат молларида закот беришга тўсиқ бўлмаслиги. Яъни: биринчидан, тижорат нияти мол қўлга кирган вақтида бўлиши керак, иккинчидан, бир нарсадан икки бор закот беришга олиб келмасин.

Бир ерни тижорат учун сотиб олиб, унга экин экса, чиққан ҳосилнинг ушри берилади. Ернинг қийматидан закот берилмайди.

Тижорат моллари фақирларнинг манфаатларига энг мос бўлган нарсанинг қиймати билан нархланади. Яъни, уларнинг нархи олтин ёки кумушдан бирининг нисоб миқдорига етса, кифоя — шунга қараб нархланади ва закоти берилади, иккинчисига эътибор қилинмайди.

Дехқончилик маҳсулотлари ва меваларнинг закоти

Ерлар иккига ажратилади:

1. Ушр берилиши лозим бўлган ерлар. Халқи ўз хоҳиши билан мусулмон бўлган ёки давлат раҳбари томонидан ерни фатҳ қилган аскарларга бўлиб берилган ёки ушр бериши ҳадиси билан (Ҳижоз каби) ва саҳобаларнинг ижмоси билан (Басра каби) собит бўлган жойлар.

2. Ҳирож бериши лозим бўлган жойлар. Мусулмонлар томонидан фатҳ қилинган ёки сулҳ билан қўлга киритилган ва маҳаллий халқнинг ихтиёрида қолдирилган ерлар.

Йилнинг аксар қисмида ёмғри ва шунга ўхшаш сувлар билан суғорилган ерлар маҳсулотидан ушр берилади. Пақир ва шунга ўхшаш нарсалар воситасида суғорилган ерлар ҳосилидан йигирмадан бири закот қилиб берилади.

Ушр беришда ернинг харажатлари чиқариб ташланмайди. Шунингдек, маҳсулотлар олинганидан сўнг, бир йил ўтиши, нисоб миқдори шарт эмас. Ердан олинган ҳосил қанча бўлишидан қатъи назар, ундан ушр берилади.

Закотга доир турли масалалар

1. Соғлом ва маълум миқдор даромади бўлса ҳам, нисоб миқдоридан оз пули бор кишининг закот бериши жоиздир. Бу садақа ҳисобланади.

2. Банкнот пуллар мулк ҳисобланади. Қийматларига қараб, закоти берилади.

3. Киши шахсий қаноати билан ояти қари-мада баён қилинган кишилардан деб ўйлаган кишига закотини берса-ю, кейинчалик у кишининг бундай тоифадан эмаслиги маълум бўлса, закоти мақбулдир.

4. Нисоб миқдорича бойликка эга бўлган кишининг вақти келмай туриб, бир неча йилнинг ёки бир неча нисобнинг закотини аввалдан бериши жоиздир.

(Давоми 18-бетда)

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Ислом маданият маркази

Санкт-Петербург шаҳрида “Ислом маданият маркази” жамоатчилик ташкилоти рўйхатдан ўтди. Марказ раҳбари Муҳаммад Абдул Қодир хабар беришича, бу ташкилот ўн йиллардан буён шаҳар мусулмонлари учун турли учрашув ва бошқа тадбирлар уюштириб келади. Марказ ташкилотлари кейинчалик, муҳим бир қароргоҳ масаласи ҳал бўлгач, шаҳар аҳолисига Ислом дини ҳақида маълумот бериб турувчи ахборот маркази очишни ҳам режалаштириб қўйишган.

Ҳозирда деярли ҳар ҳафта Марказ ташаббуси билан мусулмонлар ҳаётидаги долзарб мавзулар бўйича учрашувлар, маърузалар ва анжуманлар ўтказилмоқда. Марказ аъзолари бу йил Санкт-Петербургда ўтган Ислом маданияти кунларини ташкил этишда фаол қатнашдилар. Марказ фаолиятининг муҳим йўналишларидан бири турли ёшдаги болалар учун исломий байрамлар уюштиришдир. Марказ раҳбари таъкидлашича, бундай байрамлар мазмуни бирор миллатга хос бўлиб қолмай, балки барча мусулмонлар учун умумий тамойилларга асосланади.

www.islam.ru

Аёл оила таянчидир

Аёллар динимизда кўрсатилган ҳақ-ҳуқуқларидан тўлиқ фойдаланишлари, уларга муносабатда умумий ижтимоий адолат таъминланиши керак. Исломобод мусулмон аёллар ҳуқуқи декларатсасига бағишланган матбуот анжуманида Халқаро мусулмон аёллар кенгаши (ХМАК) бош котиби Эҳсон ал-Гашбавий шундай баёнот берди.

Декларатса мазмунини шарҳлар экан, доктор Гашбавий мусулмон аёллар, шариатимиз берган ҳақ-ҳуқуқлар уларнинг хавфсизликларини тўлиқ таъминлашига ишончлари комил эканини билдиришаётганини айтди. Уй бекалари тўла ҳуқуқли хизматчилар деб тан олинислари лозим. Аёллар оилада, жамиятда меҳр-оқибат таянчидир, дея таъкидлади у.

ХМАК бош котиби замонавий дунёда аёлга бир буюм сифатида қаралишини ғарб рекламаси ва фотомоделлар мисолида қоралаб, бу борада ОАВнинг таъсири кучли бўлаётганини қайд этди. Покистон парламенти депутати Самия Роҳил Қозий ҳам ғарбдан фарқли ўлароқ, исломий жамиятда оилавий муносабатлар яхши сақланиб қолганини, исломий тамойиллар асосида қурилган оилалар эса жамият тараққиёти ва мамлакат ривожининг гарови эканини таъкидлаб ўтди.

“The International News”

Эронда янги бозор очилди

Эронда Ислом мамлакатларидан келган тадбиркор ва тижоратчилар учун янги шарқона “Сархес” бозори очилди. Хуросон вилоятининг шимолидаги “Сархес” махсус иқтисодий ҳудуди директорлар кенгаши раиси Саларий, ҳукуматга қарашли бу янги бозор беш минг квадрат метр майдонни эгаллаб, 104 савдо дўконидан иборат эканини айтди. Бундан ташқари, 26 минг тонна ҳажмдаги мол-ашёга мўлжалланган омборхоналар ҳам қуриб битказилди.

Эроннинг бу иқтисодий ҳудуди билан яқиндан танишиш мақсадида Ислом мамлакатлари хусусий сектор савдо палаталарининг раислари вакиллари ташриф буюрдилар. Улар “Сархес”га сармоя киритиш ва савдо-сотик муносабатларини йўлга қўйишга тайёр эканликларини билдиришди. Шунингдек, “Ислом тараққиёти” банки ҳам “Сархес”ни қўллаб-қувватлашга ваъда берди.

www.islam.ru

Янги исломий журнал

Русия Ислом университетининг Қозон шаҳрида жойлашган маъмурияти яқин кунларда рус тилида “Мусулманское образование” (Мусулмон таълими) номли журнални нашрдан чиқаришни режалаштиряпти. Номидан ҳам кўриниб турибдики, журналда диний таълим-тарбия муаммолари, шунингдек, исломий илм масканларидаги ўқув жараёнлари ёритиб борилади.

www.islam.ru

“Эдигей”нинг ниятлари

Молиявий етишмовчиликлар сабабли сўнгги тўрт йилдан бери Аштархонда яшовчи нўғай мусулмонлар масжид қурилишини бошлаб олмаяптилар. “Эдигей” нўғай маданияти маркази ёшлар

ижтимоий уюшмаси президенти Рафиқ Абдуллаев хабар беришича, масжид қурилиши учун жой ажратилган, низом ишлаб чиқилган, қурилиш ашёлари бор. Бироқ лойиҳа тайёрлаш ва сметани хужжатлаштиришга етарли маблағ йўқ.

Миллий қадриятларни, тарихий меросни тиклаш, шунингдек, ёшларни исломий маънавият асосида тарбиялаш шу йили ташкил этилган “Эдигей” нўғой маданияти марказининг бош вази фаларидир. Рафиқ Абдуллаев Аштархон вилояти шаҳарларида анчагина нўғой мусулмонлар яшашини, уларга ёшлар тарбисидоги муаммоларни ҳал қилишда, миллий қадриятларни тиклашда ёрдам беришини таъкидлади.

www.islam.ru

Франсада анжуман

Франсанинг Стен шаҳридаги «Ат-Тавба» жомеъи қошида очилган Ислом маданият марказида «Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатларининг ҳаётга татбиқи» мавзуидаги 6-исломий фанлар анжумани бўлиб ўтади. Тадбир ташкилотчиларининг таъкидлашича, семинарнинг бош мақсади франсалиқлар орасида Исломга қизиқишни кучайтириш, Пайғамбаримиз Муҳаммад, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, суннатлари билан мусулмонларни яқинроқ таништиришдир.

Чунки ҳар қандай тушунмовчилик динимизга акс таъсир кўрсатиши билан бирга, салбий оқибатларни келтириб чиқариши мумкин.

Анжуман дастурига суннатни ўрганиш услубияти муҳокамаси, дунёвий жамиятда суннатга амал қилишда учрайдиган муаммолар каби масалалар киритилган. Тадбирга Оврупа ижтимоий фанлар институти директори Аҳмад Жабаллоҳ (Париж), Франкфуртдаги “Ториқ” масжиди имом-хатиби Аҳмад Ахлайл (Олмония), Ислом тадқиқот институти директори Ҳишом ал-Ароф (Париж), белгиялик олим Юнус Алавий каби бир қатор арбоблар ташриф буюриши кутилмоқда.

www.islam.ru

Очиқ жомеълар куни

Олмония мусулмонлари марказий кенгашининг ташаббуси билан 1997 йилдан бери 3 ўктябр мамлакатда очиқ жомеълар куни сифатида кенг

нишонланади. Анъанага айланиб қолган ушбу тадбир бу йил жума кунига тўғри келгани учун кўпчилик имомлар “Очиқ эшиклар”ни дам олиш куни якшанбага кўчиришди. Мамлакат бўйича мингга яқин масжид эшиклари икки юз минг зиёратчини кутиб олиш учун катта очиқ қўйилди.

Тантанали кунни муносиб нишонлаш учун анъанавий анжуман ўтказилди. Конституциявий суднинг “Ҳижоб ҳақида”ги қарори муҳокамаси ва ижтимоий ҳаётда динларнинг аҳамияти масаласи анжуманнинг бош мавзуи бўлди. Асосий тадбирлар Берлин, Бремен, Ҳамбург, Кёльн ва Дуйсбургда бўлиб ўтди.

Очиқ жомеълар куни Олмонияда мусулмон жамоалар ва мамлакат фуқаролари ўртасидаги яхши муносабатларни бардавом сақлашда омил бўлиб қолди.

www.islam.ru

Мусулмон болалар учун мактаб

Шотландия кенгаши мамлакат мусулмонлар жамоаси истак билдирса, давлат томонидан молиялаштириладиган исломий мактабларни очиш масаласини ҳал этишга тайёр эканини

маълум қилди. Шотландия кенгаши таълим қўмитаси тайёрлов ҳайъати аъзоси Жим Флетчер мусулмон ўқувчиларнинг ота-оналари билан дўстона алоқалар йўлга қўйилганини таъкидлаб: “Биз уларнинг анъанавий мактабларда ўқишга бўлган эҳтиёжларини қондиришга ҳаракат қиляпмиз. Агар мусулмон оилалар фарзандларини алоҳида ўқитиш зарур деб билишса, биз уларга бу борада ёрдам беришдан хурсанд бўлаемиз”, деди.

Британия мусулмонлари уюшмасининг Шотландиядаги вакили Усама Саид мусулмон болалар учун алоҳида мактаб очиш имкони борлигини айтди. BBC мухбири билан суҳбатда у: “Фақат Глазгода бошқа жамоалар учун алоҳида мактаблар очилган бўлсада, уларга нисбатан кўпроқ бўлган 30 мингга яқин мусулмонларнинг мактаби йўқ”, дея таъкидлади. Айни дамда ҳукумат секторида учта инглиз, битта яҳудий мактаби бор. Хусусий секторда эса фақат биттагина исломий мактаб бор, холос.

BBC

Куръони каримда Луқмон сурасининг, 14 — 15-оятлари мазмуни бундай:

“Биз инсонга ота-онасини (яъни, уларга яхшилик қилишни) амр этдик... (Биз инсонга буюрдикки): “Сен менга ва ота-онанга шукр қилгин! Ёлғиз ўзимга қайтажаксан! Агар улар (яъни, ота-онанг) сени ўзинг билмаган нарсаларни менга шерик қилишга зўрласалар, у ҳолда уларга итоат этма! Уларга (гарчи кофир бўлсалар-да) дунёда яхши муомалада бўлгин ва ўзинг менга ижобат-тавба қилган кишиларнинг йўлига эргашгин!”¹

Бир муборак ҳадисда: “Кимки ота-онасининг розилигини олган бўлса, унга қандай яхши! Аллоҳ унинг умрини узайтиради”; яна бошқасида: “Отага итоат қилиш Аллоҳга итоат қилишдир, унга гуноҳкор бўлиш Аллоҳга гуноҳкор бўлиш билан баробардир”, дейилади.

Зайниддин ИСО МУҲАММАД,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи,
меҳнат фахрийи

ҲАЁТДА КЎРИЛГАН ҲАҚИҚАТ

Камина, алҳамдулиллоҳ, саксон беш ёшга кирдим. Бутун ҳаёт тажрибам шуни тасдиқлайдики, ота-она ёши улғайган сари билим ва ақл доираси кенгайиб боради, ҳаётни англаш даражаси ортади. Айни вақтда, асаблари анча таранглашади, хотиралари заифлашади, баъзан тез-тез турли хасталикларга чалинади ва сал сабаб билан руҳий ҳолатлари ўзгариб туради. Фарзандларимиз ҳар қандай вазиятда ҳам бу мураккаб ва зиддиятли аҳволни тўғри тушунишлари, ота-она билан муносабатда самимий ва хушчақчақ, ўта мулоим ва ширинсухан бўлишлари даркор. Токи фарзанднинг ҳар бир сўзи уларнинг кўнгилларини кўтарсин.

Кўп ёшларимиз ота-оналарининг иззат-ҳурматини жойига қўйиб, уларнинг аҳволидан ҳамisha хабар олиб туришади. Ота-оналарини эъзозлаб, моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириб келишади. Халқ ҳам бундай фарзандларни қадрлайди, ҳурмат қилади. Таассуфки, гуруч кўрмакисиз бўлмаганидек, кексайиб қолган ота-онасининг дилини яралаётган, дунё ҳой-ҳавасларига мубтало бўлиб, ота-онасига қайсар, кўпол, бетгачопар бўлиб қолганлар ҳам учраб туради.

¹Куръони карим. Ўзбекча изоҳли таржима, 285-бет. “Чулпон” нашриёти, 1992 йил.

Яна бир нозик жиҳат. Айрим кекса оталар фарзандларини ўринли ёки ўринсиз қойишади, танбеҳ беришади. Бир фурсат ўтгач эса, уларни ўринсиз хафа қилиб қўйишганини тушуниб қолишади. Лекин фарзандларидан узр сўрашга оталик (оналик) гурури йўл қўймайди. Бу табиий ҳолатни тушуниш керак. Аммо баъзи ёшлар бундай ҳолатда кекса отаси (онаси) билан мунозарага киришиб, ҳатто уни мулзам қилишгача боришади. Натижада бундай нохуш муносабат ота руҳиятига тескари таъсир этади, дилини вайрон қилади, изтиробга солади ва оқибатда ҳатто кутилмаган мусибатларга олиб келади. Ишонч билан айтиш мумкинки, ота-онасининг дилини оғритган фарзанд ҳаётда унмайди ва рўшнолик кўрмайди.

Чунки ҳар қандай ёмонлик бир куни муқаррар ўзига қайтади. Ҳаётда кўп кўрилган ҳақиқат шу. Яъни, ўғил-қиз ота-онасига қандай муомала қилган бўлса, фарзандлари унга ҳам шундай муомала қилиши аниқ.

Ҳар кимки вафо қилса, вафо топғусидир.

Ҳар кимки жафо қилса, жафо топғусидир.

(Заҳриддин Муҳаммад Бобур)

Надоматлар бўлсинки, баъзи ёшлар йиллар мобайнида ота-оналарининг аҳволидан хабар олмайдилар, ҳатто ҳайит кунларида ҳам уларни зиёрат қилишни “унутиб” қўядилар. Агар ота ёки она вафот этса, “хўжакўрсин”га кўзёши қилиб, дабдабали маросимлар ўтказадилар.

Ота-онанинг барҳаёт чоғлари энг бахтиёр, энг масъуд ва ганимат дамлардир. Шу боис имкони борича уларни тирикликларидан рози қилиш ва дуоларини олиш ҳар бир оқил фарзанднинг бурчидир.

Ризоуддин ибн Фаҳриддин “Илми ахлоқ” китобида бундай деб ёзади: “Нақадар бахтга ва буюк мартабаларга эришган бўлсангиз-да, ота-оналарингизни ҳеч бир вақт унутмангиз! Уларга итоатли бўлиб, ҳурмат қилингиз! Насиҳатларини тинглаб, ризоликларини олингиз! Муҳтожликларини, ҳасрату қайғуларини тугатишга тиришингиз...”

ОИЛА БАХТИ АҲИЛЛИКДА

Динимиз асослари бўлган Куръони карим ва ҳадиси шарифларда оилавий тотувлик ва ҳам-жиҳатликка жуда катта эътибор берилган. Оила мустақамлиги, аввало, эр ва хотин ўртасидаги муносабатларга боғлиқ бўлгани учун уларнинг бурчлари, ҳуқуқлари бирма-бир кўрсатиб берилган. Бунда эр-хотин муносабатларининг ўта нозик томонлари ҳам ҳисобга олинган.

Маълумки, оилавий ҳаёт келин ва кўевнинг бир-бирларига никоҳланиши билан бошланади. Эр ва хотиннинг бир-биридан бегоналашуви эса мусулмончиликда эрнинг тилидан айтиладиган биргина “талоқ” сўзи билан воқеъ бўлади. Оила бузилишини ифодаловчи бу сўз хусусида ҳадисда шундай дейилган: “Ҳалол ва руҳсат этилган нарсалар ичида Аллоҳ таолога хуш келмайдигани талоқдир” (Имом Бухорий ривояти). Имом Бухорий ривоят қилган яна бир ҳадисда: “Аллоҳ наздида бандаларнинг энг яхшиси ўз аҳли аёлига кўпроқ фойдаси тегадиган кишидир”, дейилган.

Оила мустақамлиги фақат эр ва хотин муносабатларигагина эмас, балки ота-она ва фарзандлар орасидаги ўзаро муносабатларга ҳам боғлиқдир.

Шу боис ҳадисларда бундай муносабатларга кенг ўрин берилган. Абдуллоҳ ибн Умардан, розийаллоҳу анҳу, ривоят қилинади: Расулуллоҳ: “Аллоҳ таолонинг рози бўлиши отанинг рози бўлишига ва Аллоҳнинг ғазаби ҳам отанинг ғазабига боғлиқдир”, дедилар.

Абдуллоҳ ибн Аббосдан ривоят қилинади: Расулуллоҳ, саллоллоҳу алайҳи ва саллам: «Қайси бир мусулмон фарзанди савоб умиди билан эрталаб ота-онасини зиёрат қилса, Аллоҳ таоло унга жаннатдан иккита эшик очади. Агар улардан биттасини зиёрат қилса, унга жаннатнинг бир эшигини очади. Бола ота-онасидан қайси бирини хафа қилса, уни рози қилмагунча Аллоҳ таоло ундан рози бўлмайди», деганлар. Шунда бир киши: «Агарда ота-оналар болага зулм қилса, бола нима қилиши керак?» деб сўради. Абдуллоҳ: «Агар улар болага зулм қилсалар ҳам, фарзанд уларни ранжитмаслиги керак», дедилар.

Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «Онам мушриклар билан мусулмонлар ўртасида сулҳ тузилган даврда (мени кўргани) келдилар. Онам мушрика бўлиб, (ҳануз Исломига кирмаган эдилар) Ўша пайтда Расулуллоҳ, солаллоҳу алайҳи ва саллам: «Онам мени соғиниб келибдилар, мурувват кўрсатайми, нима дейсиз?» дедим. Жаноби Расулуллоҳ: «Ҳа, онангга мурувват қил!» деб жавоб қилдилар¹.

Жубайр ибн Мутъим Расулуллоҳнинг, солаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қариндошларига оқибатсиз одам жаннатга кирмайди», деганла-

рини эшитган эканлар². Демак, қариндошларга оқибатсизлик шунча катта гуноҳ ҳисобланар экан.

Исломи шариати гўзал хулқ ва мукамал ахлоқ сифатларини баён қилиб, инсонларни гўзал хулқли, хуш табиатли бўлишга чақиради, ёмон ахлоқдан қайтаради.

Абу Дардодан ривоят қилинади: Расулуллоҳ: «Кимгаки мулойимликдан насиба берилган бўлса, унга яхшиликдан насиба ато қилинган бўлади ва ким ундан маҳрум қилинган бўлса, яхшиликдан ҳам маҳрум этилибди. Қиёмат куни мўмин банданинг тарозусини оғир қиладиган нарса яхши ахлоқдир. Аллоҳ таоло ёмон сўзли, ёмон феъли кишига албатта ғазаб қилади», дедилар.

Абдуллоҳ ибн Аббосдан ривоят қилинади: Расулуллоҳ: «Яхши сийрат, чиройли ҳайъат ва ҳар бир ишда иқтисодчилик етмиш хислатдан бир бўлагидир», дедилар.

Яхши сийрат дейилганида халқ билан яхши муомалада бўлиш англашилади, чиройли ҳайъат эса, ташқи кўринишни яхши қилиб юриш, иқтисод эса ҳар бир иш ва ҳаракат, ҳатто ибодатда ҳам ўртача ҳолда бўлишдир³. Кўринадикки, Имом Бухорий тўпламларига киритилган энг ишончли ҳадисларда инсонлар гўзал хулқли, баркамол ахлоқли бўлишга даъват этилган.

Шунинг учун ҳам динимиз аҳкомларини мукамал билиб, ҳаётида уларга қатъий амал қилган кишилар ўта мулойим, беозор, камтарин, сабру қаноатли, меҳнаткаш, ҳалол, тўғриси, олижаноб ва хушфеъл инсонлар бўлишган.

Муножотхон НУРМАТОВА,

Республика Байналмилал маданият маркази
директорининг ўринбосари

¹Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. “Ҳадис”. Тошкент, Қомуслар бош таҳририяти. 1992 йил. IV-жилд, 80—81-саҳифалар).

²Уша китоб, 82-саҳифа.

³Имом ал-Бухорий, “Ал-Адаб ал-Муфрад”. Тошкент. “Ўзбекистон” нашриёти, 1990 йил, 136 -137-саҳифалар.

ҲАКИМ САТТОРИЙ

ИСТИҒФОР

(Давоми. Бошланиши ўтган сонда)

Ўн биринчи кун

Шахсий мулоҳазам шуки, динимиз инсонни тарбиялаб, уни мукаммаллаштириб, шу орқали дунё гўзаллигига эришишни мақсад қилиб қўйган...

Техникавий, илмий тараққиётда ғарбнинг илгарилаб кетиши чинакам тараққиётми ёки ҳалокатни тезлаштириши?

Аниқки, бундай саволлар вазиятнинг ичидан, ҳарорат баданда сезилганидан сўнг пайдо бўляпти. Шубҳасиз, динимизда буларга жўяли жавоблар мавжуд, бироқ тан олишим лозим, таълимотнинг ҳаётпарварлиги, фикрга ривож бериши менинг шу даражада муҳокама юрита олиш имкониятига эга бўлганимда ҳам кўриняпти. Мускулларни эмас, руҳни кучайтирган гоя улуғдир, енгилмасдир.

21⁰⁰. Абдусамаднинг таклифи билан Жасурникида ифторликда бўлдим. Ифторлик мусулмонларнинг тўйи — дастурхон тўкин, меҳмонлар жиддий, лекин самимий. Маърифатли суҳбат, бир зумлик бўлса-да, меҳроқибат. Одамлар шу бир ойда кўп фазилатлар қозониб, қолган ўн бир ой шу кайфият билан яшайдилар, деганлари рост. Ҳатто

кўпчиликда ижобий хислатлар одат бўлиб қолар экан. Ифторликдан сўнг йигитлар қарта ўйнашдан тийилишди.

Ҳовлида Фарҳодни, полковник Ибодуллани учратдим, улар кайфи сал ошиб қолган Қурбонни уйига кузатиб келишибди.

Одамлар қандай ҳиснинг тазйиқида ибодатга ўзларини урадилар: кўрқибми,

тамаъданми, бошқаларга эргашибми ё обрў учунми? Инсонлар кўнгил амри билан, қалб эҳтиёжи учун тоат-ибодатга келсалар, жуда гўзал амал ҳисобланади.

Ўн иккинчи кун

5¹⁵. Уйқум ўчиб, кўзим очилиб кетади, сахарлик қилишим лозимлиги эсимга тушади. Ҳаял ўтмай соат жиринглайди. Рўзадорлик амаллари яшаш тарзимга сингиб, кун тартибимни ўзига бўйсундириб олди чамамда.

Руҳий, моддий ўзгаришларни аниқ сеза бошладим. Жумладан, бармоқларим, қўлларим тиниқлашиб, терисининг ранги очилиб кетибди (Олдин қорайиб қолганини кўриб, қуёш таъсиридан, деб ўйлаган эдим). Нигоҳлар беқарор эмас, унча-бунча жозибалар ўзига тортиб кетмайди. Кеча хонадонни саришталаб бериш ҳақидаги таклифни рад этдим.

Одамни оч қўйиб синаш, иродасини тоблаш усулини руҳий муолажа (психик профилактика) тарзида ичувчиларга, кашандаларга, жанжалкашларга ва бемаъни қилиқлари билан доим бирор ишқал чиқариб

юрувчиларга қўлласа бўларкан. Уларга бир ой рўза шарт қилиб қўйилади, ижроси кузатилади. Шубҳасиз, унинг ижобий таъсири аниқ кузатилади.

Ичимда бир ҳис курашяпти: рўзани эрта-индин тўхтатсамми, охирига олиб борсамми? Албатта, тўхтатишга зарурат йўқ, фақат чарчаб қолмасми-канман деган андиша бор. Бирданига кўп асал еб қўйиб ҳасанлаб қолган одамнинг кўйига тушмасми-канман? Ҳўп, бирор киши билан маслаҳатлашилди.

6⁰⁷. “Кўлингни кўйнингга тик, у ҳеч қандай ёмонликсиз оппоқ бўлиб чиқур. (Бу мўъжизалар сен (Фиръавн ва унинг қавмига) олиб борадиган тўққиз мўъжиза ичидадир. Дарҳақиқат, улар итоатсиз қавм бўлдилар” (Намл , 12, мазмуни).

Эслатма: Оят рақамига (12) ва бугун рўзанинг ўн иккинчи куни эканига диққат қилинг.

12³⁰. Фикрнинг тиниқлашгани ўзимга четдан қараш имконини берапти.

Тажангликданми ёки ички бир ғазаб борми, тил сўкинишга тез айланиб кетади. Назаримда, бадбахт одамлар шундай ғазаб билан сўкинадилар. Энди бу тугунни беозоргина ечиб юборишим керак.

Иккинчидан, бирдан портлаб кетиш, тутатиб кетиш одади пайдо бўлган. Бу ҳолат шиддатли кечади. Таъсири ҳам тез бўлади. Масалан, ухлаб ётган пайтингизда телефон жиринглайди ва яхши танишларингиздан бири арзимаган хабарни айтади. Шуни кейинроқ айтса ҳам (ўйланиб юрмай) ёки бутунлай айтмаса ҳам бўларди. Шундай пайтда ўқдек бир сўз келади ва чиқиб кетади. Шубҳасиз, у томон хафа бўлади. Кейин ўзим ҳам пушаймон қиламан. Шундай пайтда тилни тишлаб қолишни қандай эплаш мумкин? Бирор ишора топиш:

(...) ёки ўнгача санаш ёхуд “Ас-тағфируллоҳ” деб гап бошлаш. Баъзилар “устоз”, “отахон”, “отагинам”, “жигар”, “домла”, “хўжайин” сингари сўзларни доим такрорлаб, сийқасини чиқариб юришади. Балки шундай сўзлар биринчи зарбани қайтариб, кейингиларини юмшатар.

Қизиққонликни жиловлаш лозим!

14¹⁵. Одамлар моддий эҳтиёжларини, жумладан, ошқозон хуружини қондиришга — овқатланишга жуда кўп вақтларини ва кучларини сарфлайдилар.

Куннинг энг сермаҳсул, энг унумли пайтлари (масалан, тушлик); умрнинг энг кучга тўлган, ишлаб чарчамайдиган фасли (тишлар бутун, иштаҳа карнай бўладиган ёшлик, йигитлик палласи) асосан овқатланишга тайёрланиш, овқатланиш, ҳазм қилиш билан ўтади.

Эндигина ўн кун рўза тутиб, одамзотнинг бу азалий одатини ўзгартириш, одамларга батария ёки акимлатир ўрнатиш таклифи билан чиқмоқчи эмасман, балки шу ҳолатимда дилимдан кечган мулоҳаза шуки, инсон умрининг ана шундай ғанимат лаҳзалари фақат эзгуликка хизмат қилса, яъни, одам фақат ейиш учун яшамаса, балки яшаш учун тановул қилсаю яшаса, нур устига нур бўларди.

Агар овқатланиш жараёнининг ҳашамларию асоратларини қўшиб ҳисобласак, кўплаб одамларнинг умри фақат шу машғулот билан ўтиб кетаётганини кўрасиз. Ўзингиз тасаввур қилинг: дастурхон тузатиш ташвишлари қанча? Сўнг “сен же, мен же”, зиёфатдан кейинги ҳунарлар... “отиб” олинган бўлса, турли ғиж-ғижлар, даҳмазалар, кейин уларнинг изидан келадиган бошоғриқлар. Шунча “мукофот” битта шу овқатланишдан келадиган бўлса, уни жиловлаш, қолипга солиш,

маърифатлантириш мумкин экан-ку! Рўзанинг моҳияти одам ҳатто оч ҳолида яшаши мумкинлигини, боз устига, тафаккур чақиндек ишлаб, ҳаёт кўзига янада гўзал, мазмунли кўринишини тасдиқламаяптими?!

Томчида қуёшни кўра олганларга тасанно!

Ўн учинчи кун

5¹⁵. Оқшом эртароқ (соат 9³⁰) уйкута ётганим учун мўлжалдан чалкашдим, икки-уч бора туриб ташқарига қарадим, барибир соатнинг жиринглашини кутмай, тўртда ўрнимдан турдим.

Имом Бухорий “Саҳиҳ”ларида гувоҳлик беришича, рўза фарз қилинган, унинг талабларига қаттиқ амал қилишган. Рамазон ойи уфқда кўринмай икки-уч кун олдин тутилган рўза қабул қилинмаган. Алоҳида жума кунни тутилган рўза ҳам, агар пайшанба ва шанбани қўшиб тутмаса, ҳақиқий ҳисобланмаган. Еб-ичиш оқ ипни қора ипдан ажратадиган пайтгача рухсат этилган, одамлар бундай ипларни оёқларига боғлаб юришган. Ислом даврида рўза янада мукаммаллашган, барқарор шаклга келган. Зеро, бандалар рўзани Яратганга армон сифатида тутишган. Аллоҳ таоло: “Рўздор мени деб еб-ичишдан тийилади ва мени деб рўза тутади”, дейди, тарзида гувоҳлик беради Имом Бухорий.

Албатта, тараққиёт унчалик юксак бўлмаган, ой, кун ва соатни табиат аломатларига қараб белгилашган, одамлар ҳам онгли, маданий жамиятга тўла бирлашмаган пайтда руҳни синдириш инсонни маърифатли қилишда қўл келган.

Тараққиётнинг ҳозирги босқичида ҳам бу нарсага эҳтиёж бор!

Ўн тўртинчи кун

9⁵⁵ Тунда ишдан кеч (00³⁰ да) келдим, соатни бураб ухладим.

Бир оздан кейин уйкум қочди. Кўп нарсалар фикримдан кечди. Ҳаммасини рад этиб, инкор қилиб баҳоладим. Мужмал хаёллар билан ухлаб қолибман. Уйкум лифтнинг ишлашидан ўчиб кетди. Соат жиринглашини кутдим, бир оздан кейин, эртароқ турақолай, деб қарасам, олтидан ўн беш дақиқа ўтибди. Ухлаб, саҳарликдан қолиб кетибман. Ҳозир дўстимга телефон қилиб шуларни айт дим. Овозидан руҳияти анча очилгани билиниб турарди. Саҳарликсиз ҳам рўза қабул бўлишини, ҳаммасини ўзим ҳал қилишим, ният қилган бўлсам, амал қилаверишини айтди. Рўзани тўлиқ тутишимни истаёт гандек бўлди.

Ҳамма нарсани инкор мавқеида баҳолаганим ҳолда ибодатнинг, умуман, диндорнинг (диннинг эмас) ижтимоий муҳитдаги ўрни, мавқеини кўп ўйлаяпман. Дин олдин туриши керакми, инсонми, ибодат мақсадми ёки воситами — сингари масалалар устида жиддий бош қотирияпман. Бу мавзуда анча мулоҳазам бор экан. Шунингдек, тақводорликнинг мавқеини сақлаш, уни бозорга солавермаслик, дин дарахт бўлса, уни қаерга ўтқазиш лозимлиги ҳақида ҳам жиддий фикрларим бор экан...

18⁰⁵. Гарчи саҳарлик қилмаган бўлсам ҳам, кун одатдагидек тез, енгил ўтди. Мана шу кичкина далилнинг ўзиёқ биз энди нима бўлишини, келадиган куннинг қандай кечилишини математик ҳисоб-китоблар билан ҳам, биологик қонуниятлар билан ҳам, умуман, моддий омиллар билан билишимиз мумкин эмаслигини кўрсатиб-тасдиқлаб турмаяптими?

(Давоми 26-бетда)

СИЗЛАР БИЛАН ЎҚИСАМ...

Асли хоразмликман. Тақдир тақозоси билан Татаристонга кўчиб кетдик. У ерда қарийб ўн йил яшадик.

Дадам мадрасада таҳсил олдилар. Уйда намоз ўқир эдилар. Яширмайман, дастлаб дадамнинг хатти-ҳаракатлари кулгимни қистатар эди, ҳатто масхаралаб кулган чоғларим ҳам бўлган. Аммо ҳеч жаҳллари чиқмас, фақат жилмайиб қўяр эдилар. Энди билсам, ўша жилмайишлар замирида кўп нарса бўлиб, мен тушунмас эканман.

Йиллар шу зайлда ўтаверди. Яна Ўзбекистонга қайтиб келдик. Ўша кезлар 11-синфда ўқисам-да, ўзбек тилини деярли билмас эдим. Тошкентга келгач, тикувчиликка қизиқиб, ўрис, корейс миллатига мансуб қизлар билан бирга ўқидим, ишладим. Қалбим нимагадир муҳтожлик сезар эди. Корейс дугонам мени черковга етаклади. Тўғриси, ўшанда черковга борганимда анча хотиржам тортдим. Безовта қалбим ором олгандек. Ўзим муҳтож бўлганим “нимадир”ни топгандек эдим. Дадамга хурсанд бўлиб, христиан динини қабул қилажагимни айтдим. Дадам бундан қайтариб, мусулмон бўлишинг керак, дедилар. Бироқ жиддий тўсқинлик бўлмагани учун яна черковга боравердим...

Бир куни ойим билан Чорсу бозорига бораётган эдик, кўча бўйидаги “Кўкалдош” мадрасаси кўриниши мени ҳайратга солди. Ажиб гўзаллик, ҳайбат, виқор мени ўзига тортди. Ойимни қўлларидан тутиб, зинадан юқорига судрадим. Ийманибгина ичкари кирдик. Мадраса ҳовлисида юрган рўмолли қизлар мени қизиқтириб қолди. Улар шу ерда таҳсил олувчи талабалар экан. Қизиқишим янада ортиб, улардан беихтиёр: “Мен ҳам шу ерда сизлар билан ўқисам бўладими? Рус гуруҳи ҳам борми?”, деб сўрадим. Улар менга ажабсиниб қараб қўярдилар-у, лекин ҳеч нима демас эдилар. Ушбу саволимни мадраса масъулларига ҳам бердим. Улар қатъий “йўқ” дейишди. Кийинишим, юриш-туришим, ҳатто гапиришим ҳам буткул миллий қадриятларимизга тўғри келмаслиги учун шундай жавоб олганимни кейинроқ тушуниб етдим.

Хафа бўлиб уйга қайтдик. Дадамга бўлган воқеани сўзлаб бердим. Дадам қизиқишимни кўриб, эртагаёқ ўзи бориб гаплашажакларини айтдилар. Жуда қувониб кетдим. Чунки дадам бир ишга киришдиларми, албатта охирига етказар, керак бўлса, ҳал қилиб келардилар.

Ниҳоят, бир қанча уринишлардан сўнг, мен

“Кўкалдош” мадрасасининг тайёрлов курсида ўқий бошладим. Имон нима, намоз нима, рўза нима... ҳаммасини шу ерда билиб олдим. Динимиз моҳиятини англай бошладим. Бир пайтлар черковга бориб олган “халоватим” исломият берган хотиржамлик қаршисида бир рўёдек туюлди. Пайғамбарлар, асҳоби киромлар, тобеинлар, табаа тобеинлар, салафи солиҳлар ҳақидаги мавъизалар, турли ривоятлар мени ниҳоятда мафтун этган эди. Динимиз тарихини ўргана бошладим.

Дастлаб ўртоқларим намоз ўқишни ўргатишганида, бир оз қийналдим. Ибодат қилишни ўрганиб олгач эса, кечалари билан намоз ўқиб чиқардим. Болалагимда дадамнинг ҳаракатларидан кулганларимни эслаб, ўзимни ёмон кўриб кетдим. Дадамдан бунинг учун узр сўраганимда: “Ҳечқиси йўқ, сен у кезлар ибодат нима эканини тушунмас эдинг, қизим”, деб мени юпатдилар. Ҳақиқатан ҳам, бу ўтириб-туришлар, сажда қилишлар инсон қалбига нечоғли халоват беришини бир неча йиллардан сўнггина ҳис қила бошладим...

Мен ўша дақиқ сонияларни ҳеч унутолмайман. Мадрасага келган илк куним... Пештоқларига ҳайрат ила боққан кўзларим... Ҳозир ўша, унутилмас хотираларни сизга сўзлаётим, кўз олдимда зиналардан чопқиллаб чиқаётган, ношаръий кийинган қизчани кўряпман...

Ким ўйлабди дебсиз, ўша қиз бир куни мадраса талабаси, унинг ноёб хазинаси — кутубхонасида ходима бўлишини...

Ҳа, Аллоҳ битган қисмат мен учун ниҳоятда хайрли бўлиб чиқди.

МАҲБУБА,

“Ҳадичаи Кубро” мадрасасининг битирувчиси

Оз гапириб, кўпроқ тинглаш яхши одат. Олимлар суҳбатида омилар сукути файзли. Гапуқмас жоҳил кимсанинг тинимсиз вайсаб берадиган саволларига ҳам жимлик билан ўринли жавоб қайтарса бўлади. Келин-куёвларнинг никоҳ жараёнидаги сукутларида ҳаё-ибо мужассам.

Аммо бир золим зулм қилаётган бўлса, жим туриш мумкинми? Кимдир ёлгон сўзлаётган ёки кимгадир туҳмат тошларини отаётган бўлса-чи? Ва ёки бутун бир миллат учун бегона бир одатлар анъана тусини олаётган бўлса, сукут сақлаб жимгина қараб туриш тўғри эмас.

Яқин ўтмишда мусулмон жамоасига хос гўзал одатларни бегона урф-одатлар лойқалантиргани,

Баҳодир НУРМУҲАММАД

НЕГА СУКУТ САҚЛАЙСИЗ?

ғайриисломий, ғайриинсоний, тушунарсиз йўллар томон йўналтиргани ҳақиқатдир. Зеро, лойқа ҳали бугунга қадар тингани йўқ. Ҳозирги ҳаётимизда учраб турадиган айрим ижтимоий иллатлар шундан далолат беради. Эҳтимол, сиз ҳам қазоси етиб, ўлиб кетган бир банда учун «минута молчанийа» эълон этилганини эшитгандирсиз.

Воқеа: Яқинда қишлоққа бордим. Мактабни битирганимизга йигирма йил тўлиши муносабати билан ўттизга яқин собиқ синфдошлар тўпландик. Дўстлар дийдорига не етсин! Кўришиб, ҳол-аҳвол сўрашдик. Табиийки, мактаб даврларимиз эсланди. Юраклар бир ҳаприқди, бир энтиқди. Қаранг, орадан шунча йил ўтган. Ҳар кимнинг бошидан ҳар хил воқеалар кечган: кимдир бойиган, уй қурган; кун кўра билмаганиданми ёки одатга айланиб қолгани учунми, ҳартугул, даврада ўз синфдошининг сигирини ўғирлаб бозорда сўйиб сотган бир ғаройиб хумпар ҳам бор.

Шунингдек, бу синфдошлар орасида мусулмон эркак сифатига нолойиқ, аниқроқ айтганда, базмга эргашиб келган жуфти ҳалолани, синфдош йигитга “марҳамат” қилиб, “валс”га бериб ўтирган даюснуса ҳам бор. Яна: кўз ўнгимда гўзал, ҳаёли-иболи бўлиб улғайган “қизлар” — уч-тўрт фарзанд оналари “қиттак-қиттак” отиб ўтирибди. Ўзларича маданийлашган эмишлар...

Тақдир тақозоси билан синфдошларимиздан уч-тўрт киши ҳаётдан кўз юмган (Аллоҳ раҳмат қилсин). Биз уларни эслаб, Қуръон тиловат қилиб, руҳларига савобини бағишладик.

Сўнгра дастурхон атрофида жамлашиб, суҳбатлашиб ўтирсак, даврани бошқарувчи суҳан-

дон нусах кутилмаганда: “Ўтиб кетган синфдошлар хотираси учун ҳаммангиз бир минут сукут сақлаб ўринларингиздан туришларингизни сўрайман!” деб қолса бўладими? “Ҳой гофил банда, бу қандай гап, сукутдан нима фойда, биз сенга ўрисмизми, қайдан келди бу удум?”

Қарасам, бундай савол бергувчининг ўзи йўқ. Давра таклиф-буйруққа бўйсунган ҳолда секин-аста оёққа қалқиётир.

Бундай пайт жим туриб бўладими? Ўзимни эплаб, сўзимни топиб:

— Ўтиринглар, азизларим, ўтиринглар, — дедим. Турганлар бир оз ҳайратланиб жойларига қайта ўтиришди. — Бу сукут сақлаш одати қайдан чиқди? Ким ўйлаб топди? Нима бўлибди телевизорда кўрсатган бўлса? Ота-бобонг, аждод-авлодинг ҳам бош яланғочлаб сукут сақлаганми бир минут? Ё, аксинча, яланғоч бо-

шига дўппи кийиб олганми? Нега сукут сақлайсиз? Бунда қандай маъно бор?

Табиийки, даврада бу саволларга жавоб бергувчининг ўзи бўлмади. Имкон қадар улар қилмоқчи бўлган, аммо маъносини ҳеч ким англамаган амалнинг марҳумлар учун фойдасизлигини тушунтирдим. Қуръони карим тиловати кифоя эканини эслатдим. Ечимидан ҳамманинг юзи ёришди.

Дарҳақиқат, марҳумни тик туриб, бош яланғочлаб, бир дақиқа сукут сақлаш йўсинида эслаш мусулмон одобидан эмас. Марҳумлар бир дақиқа ёдланмайди. Сукут сақлаб ёдланмайди. Ўтиб кетган бобо-момолар, яқин-узоқ қариндошлар, дўстлар ҳаққига дуолар қилинади; Қуръон ўқиб, ундан ҳосил бўлган савобини пок руҳларига бахшида этилади. Марҳумга савоб шундан боради. Биз мусулмонлар марҳумларни шундай эслаймиз. Ҳар куни, ҳар намозда, ҳар доим эслаймиз, бировларга раво кўрилган бундай амалнинг охир бир кун ўзимизга ҳам раво кўрилишидан умидвор бўламиз.

Қолаверса, марҳумлар бир дақиқагина хотирга олиниб, сўнгра унутиб юбориладиган зотлар эмас.

Ҳар ҳолда, маиший ҳаётимизда, маънавиятимизда юз берган ва юз бераётган бундай ўпирилишларни соғлом ва покиза, мусулмонча ва ўзбекона мезонлар тоши билан таъмирлаш сизу бизнинг ишимиз. Зиммасига амри маъруф-наҳий мункар вазифаси юклатилган ҳар бир кимсанинг иши.

Ҳўш, гувоҳ бўлинган ўшандай ҳодисалар олида нега сукут сақлайсиз?

ОЛМОНИЯ ФЕДЕРАТИВ РЕСПУБЛИКАСИ

Олмония Федератив Республикаси Оврўпанинг марказида жойлашган. Шимолда Дания, шарқда Чехия ва Полша, ғарбда Холланда, Луксембург, Белгия ва Франция, жанубда эса Шветсария ва Австрия билан қўшни. Жўғрофий уч минтақага бўлинади: 1. Шимолий Олмония текисликлари. 2. Ўрта Олмония тепаликлари. 3. Жанубий Олмония Алплари.

Олмония Федератив Республикаси ўн олтита вилоят (ер)дан иборат. Ҳар бир вилоят ўзининг пойтахти ва Асосий Қонундан ташқари қабул қилган қонунларига эга.

Олмония дунёнинг улкан еттилик давлатлари сирасига киради. Экспорт бўйича иккинчи ўринда туради. Саноатнинг барча тармоқлари ривожланган. Худудининг 3/1 қисмини ўрмонлар ташкил қилади, иқтисодиётида қоғоз саноатининг ўрни катта. Олмония машинасозлик бўйича дунёнинг учинчи йирик давлатидир.

Иккинчи жаҳон урушидан сўнг Ялта (4-11 феврал 1945) ва Потсдам конференсиси (17 июн 1 август 1945) қарори билан Олмониянинг шарқий қисмига СССР, шимолий-ғарбий қисмига Англия, жанубий-ғарбий қисмига АҚШ ва Франция эгаллик қила бошлади.

Пойтахти: Берлин.
Аҳолиси: 82 млн. киши.
Майдони: 357 минг км.кв.
Йирик шаҳарлари: Берлин, Хамбург, Мюнхен, Кёльн, Бонн, Франкфурт, Эссен.
Пул бирлиги: евро.

Иттифоқчиларнинг Олмонияни бирлаштириб, яхлит давлат куриш учун қилган ҳаракатлари зое кетди. 1948 йилнинг мартида портлаган Берлин бухронидан сўнг Олмониянинг Ғарб давлатларига қарашли қисмида Олмония Федератив Республикаси (23 май 1949), СССРга тегишли қисмида эса Олмония Демократик Республикаси (7 октябр 1949) тузилиб, Олмония иккига бўлинди. Комунистик тузумнинг заифлашиши натижасида 1989 йил ноябрда Берлин девори ағдарилди ва 1990 йил 3 ўктябр ягона Олмония Федератив Республикаси тузилди.

Ислом дини Олмонияга илк бор император Чарлемагне ва аббосийлар халифаси Хорун ар-Рашиднинг ўзаро элчи ва ҳадялар жўнатишлари билан кириб келди. Кейинчалик Буюк Отто (936-973) билан Андулус уммавийлар халифаси Абдураҳмон III ўртасида элчилик алоқалар ўрнатилди. Бу даврда насроний роҳиблари арабча асарларни таржима қила бошлашди. Натижада илмий муносабатлар ҳам мустаҳкамланди. Бироқ черковнинг таъсири кучли бўлгани учун мусулмонларга нисбатан муносабат салбий эди.

Қирол Фридрих Вилгелм I (1713-1740) ҳукмронлиги даврида вазият бир оз юмшади. Йигирмата турк аскарининг қирол хизматида ўтиши (1731 йил) мусулмонлар билан муносабатларни мустаҳкамлашга илк қадам бўлди. Бир йилдан сўнг қирол Потсдам гарнизонида мусулмон аскарлар учун масжид

қурдирди. 1798 йили Усмонли давлатининг Берлиндаги элчиси Азиз Афандининг вафоти муносабати билан Фридрих III (1797-1840) Берлин Трёмпелхофер Фелдмаркда мусулмонлар мазорини ташкил қилиш учун фармон чиқарди. XVIII аср охирида олмон шаҳзодасининг бир турк қизига уйланиши шарофатига Хайделберг яқинидаги Шветсинген деган жойда жомеъ қурилди. Бу жомеъ ҳозиргача мавжуд бўлиб, музейга айлантирилган. Байрам кунларида мусулмонлар ибодат қилишлари учун очилади. Айни дамда Олмонияда тарихий қийматга эга тўртта жомеъ бор. Улар Бер-

лин, Хамбург, Муйнхен ва Аахенда жойлашган. Дўртмунднинг шимолий қисми — Килштрасседа энг катта масжид бор. Аввал черков бўлган, кейин масжидга айлантирилган. Қурилиши оддий, деворлари оқ ва яшилга бўялган. Қизиги шуки, қачонлардир насронийлар ибодат қилган бу бино Каъба томонга қаратиб қурилган экан.

Биринчи жаҳон урушидан сўнг Олмонияда мусулмон ташкилотлари “Ислом жамияти” номли уюшма туздилар. Кейинчалик Олмониядаги бутун мусулмонларни бирлаштириш мақсадида “Мусулмон муҳожирлар уюшмасига асос солинди. Иккинчи жаҳон урушидан сўнг мусулмонлар 1958 йили Олмония ҳукуматининг ёрдами билан Муйнхенда диний ташкилот тузишди. 1967 йилга келиб, Аахенда ҳам Ислом Мар-

кази очилди. Бу марказ араб тилида “Ар-Роъид” ойлик журна-лини нашр этади. 1966 йили араб давлатлари хомийлигида Муйнхенда қурила бошланган бир жомеъ ва бир неча муасса-садан иборат Ислоом маркази 1973 йилда битказилди.

Ҳозирги кунда Олмонияда 2500 га яқин масжид бор. Бироқ жомеъ мақомига эга мас-жидлар сони ўттиз битта.

Олмонияда насронийлик дини биринчи ўринда туради. Асосий Қонуннинг 4-моддаси-да фуқароларнинг виждон эр-кинлиги таъминланган. Олмо-ниядаги Ислоом жамоаси пре-зиденти Иброҳим аз-Зиёднинг маълум қилишича, 2002 йилда-ги расмий маълумотларга кўра, Олмониядаги мусулмон аҳоли-нинг адади 4,1 милён кишига, умум аҳолининг 4,7 фоизи, ет-ган ва улар насронийлардан кейинги энг кўп сонли диний гуруҳ ҳисобланади.

Олмониядаги мусулмонлар-нинг асосий қисмини (70 фо-изини) турклар ташкил қила-ди. Турклардан кейинги ўрин-да Шимолий Африқо ва собиқ Югославиядан келган мусул-монлар туради. Бундан ташқар-и, Англия орқали ўтган ҳинд ва покистонлик мусулмонлар ҳам бор, 150 мингдан ортиқ мусулмон маҳаллий олмонлар-дан иборат. Айрим жузъий тўсиқларга қарамай, мамлакат-да мусулмонларнинг ибодат қилишлари ва таълим олишлар-и учун кенг имкониятлар яра-тилган. Масжидлар қошида очилган ўқув курсларида Қуръ-ондан сабоқ берилади. Жумла-дан, ҳафта охири ва таътил ойларида болаларга Қуръонни ўргатувчи ва диний таълим бе-рувчи курслар ҳам ташкил эти-лади. Аз-Зиёднинг айтишича, Миср ҳар йили ўттиз нафар-дан зиёд малакали мутахассис-ларни юбормоқда. Олмония мусулмонлари олмон тилини яхши биладиган устозларни юборишни сўраб “Ал-Азҳар” дорилфунуни раҳбариятига му-рожаат этишган.

Олмониялик олимлар томо-нидан Қуръони карим таржима-лари кўп тадқиқ этилган. Бугун-га қадар қирққа яқин олмонча Қуръони карим таржимаси тай-ёрланган. Булардан энг бирин-чиси С. Швайгернинг Ан-дреа Арривабенанинг италиянча тар-жимасидан (L“Alcorano di Moscometto, Yenice 1574) ол-мончага ўгирилганидир (Alco-rganus Mahomelicus, Nurnberg 1616, 1623). Қуръони карим Ол-монияда илк марта А. Хикелман томонидан 1694 йилда босилди. Ҳозирда илк босилган бу Қуръ-оннинг бир нусхаси Ҳамбург Бош кутубхонасида, иккинчи-си Ҳамбург университети кутуб-хонасида сақланмоқда. Олмон тилидаги Қуръони карим тар-жималари ичида Ф. Мегерлайн-нинг “Die turkische Bibel” (Франкфурт, 1772) номи билан илк марта арабча аслидан қилинган таржима ва Башируд-дин Маҳмуд Аҳмаднинг арабча матн билан бирга чоп этган “Der Heilige Qur“an” таржима-си ҳам катта аҳамиятга эга. Бун-дан ташқари, Муйнхенда дунё-га машҳур махсус Қуръони ка-рим музейи қурилган эди. Бироқ бу музей Иккинчи жаҳон уруши пайтида бузилиб кетди.

Ҳозирги кун Олмония иқ-тисодиётида мусулмон ишби-лармонларнинг мавқеи жуда баланд. Илк даврларда фаолия-тини майда тижоратдан бошла-ган мусулмон ишбилармонлар, 80-йиллардан кейин иқтисо-диётнинг бошқа соҳалари — қурилиш, ишлаб чиқариш, йирик савдо фирмаларида ҳам фаолият юрита бошлашди. Иқтисодиёт жадал ўсаётган бир даврда улар фирмаларига бо-шқа сармаядорларнинг эътибо-рини жалб қилиш мақсадида ўз уюшмаларини ташкил этишга киришишди. Ана шундай аҳа-миятли уюшмалардан бири (MUSIAD) Кёлнда жойлашган. Бу уюшма мусулмон ишбилар-монларига нафақат ташкилий масалаларда, балки халқаро алоқаларни мустаҳкамлашда ҳам яқиндан ёрдам бермоқда.

Ислоом динига қизиқиш Ол-монияда кундан-кунга ошиб бормоқда. Биргина Кёлн шаҳ-рида қарийб етмиш мингдан ортиқ мусулмон истиқомат қи-лади. Юзга яқин масжид улар-нинг хизматида. Дўртмундда ҳам бошқа олмон шаҳарларидаги нисбатан Ислоомга қизиқувчи-лар кўпроқ. Улар орасида, ай-ниқса, ёшларнинг кўплиги ку-вонарли ҳол. Рамазон ойида масжидлар намозхонлар билан тўла бўлади. Жума кунларида масжидларга одам сифмай, кў-чаларда намоз ўқилади.

Олмон жамияти Ислоомни ҳаётий, покиза дин деб ҳисоб-лайди. Яқинда ўтказилган сў-ровномада қатнашган киши-ларнинг тўқсон беш фоизи му-сулмонлар билан кўшни бўлиб яшаш яхши бўлаётганини, саксон етти фоизи мусулмон қўшнилари билан яшаш уларга ҳеч қандай муаммо туғдирмаё-тганини айтишган. Шу сабаб-ли Олмония мактабларида нас-ронийлик билан бир қаторда Ислоом дини асослари ҳам ўқитилмоқда. Ҳатто, Нордринг Вестфален, Хассен ва Ҳамбург каби вилоятларда вилоят дои-расида диний таълим бериш расман жорий қилинган.

Эътиборли томони шунда-ки, черковлар бўшаб қолаёт-ган бир пайтда жомеълар му-сулмонлар билан тўлиб бор-моқда, дейди Дортмунд шаҳар ижтимоий хизмат ходими Фолк Майнет.

Маҳмуд МАҲКАМ
тайёрлади

ЗАКОТ

(Давоми. Бошланиши 6-бетда)

5. Закоти бериладиган молнинг закотини бериш ондаги (йил тўлгандаги) қиймати эътиборга олинади.

6. Ўлган одам қолдирган молдан, закотим берилсин, дея васият қилмаган бўлса, закот олинмайди. Агар васияти бўлса, қолдирган молнинг учдан биридан закот чиқарилади.

7. Олтин, кумуш ва бошқа пулларнинг закоти қийматини тижорат молидан, (буғдойга ўхшаш) ўлчанадиган ва тортиладиган нарсалардан бериш дурустдир.

8. Нисоб миқдорини тўлдириш учун тижорат молларининг, олтин ва кумушнинг қийматлари ва бошқа пуллар ҳам бир-бирига қўшиб ҳисобланади.

9. Олтин ва кумуш таркибидаги бошқа моддалардан кўп бўлса соф ҳисобланади. Агар бундай ҳолда бошқа моддалар олтин ва кумушдан кўп бўлса, ҳамда танга ҳолида ва муомаладаги пул ҳисобланса, (закот беришда) унинг қиймати эътиборга олинади. Агар бу пулларнинг қиймати нисоб миқдоридан бўлса, закоти берилди. Акс ҳолда, берилмайди. Мазкур соф бўлмаган олтин ёки кумуш пуллар муомалада ўтмайдиган бўлса ҳамда киши уларнинг тижорати билан шуғулланишни ният қилса, ҳукми тижорат моллари каби бўлади.

10. Кишининг ўз мулки бўлишига қарамай, қўлида мавжуд бўлмаган ва қайтиб олишга кўзи етмаган молини (кейинчалик) қўлига киритса, ўтиб кетган даври учун закот бериши лозим эмас.

11. Нисоб миқдоридан пули бўлган кишининг йил ўртасида қарздор бўлиб қолиши, Имом Муҳаммадга кўра, молнинг талофатга учраб йўқолиб кетиши кабилар. Имом Абу Юсуфга кўра эса, бу ҳолат йил давомида нисоб миқдоридан бир оз камайиши ҳисобланади. Йил охирида закот бериш мажбурияти йўқолмайди.

12. Закот бериладиган пайтда олтин ва кумушни тортиб, закотини бериш тўғри бўлади.

13. Ҳар қандай молдан нисобга эришган киши айна йилда тижорат, мерос ва бошқа йўл билан

қўлга киритган даромадини қўшиб закот беради.

14. Закот берилиши лозим бўлган мулк закоти берилмай туриб батамом зое бўлса, у мулкнинг закоти бекор бўлади. Бир қисми зое бўлса, қолган қисми нисоб миқдоридан бўлса, закоти берилди.

15. Фақирларда қарзи бўлган киши, уни олмай закот ниятида қарздан кечса, бу закот ўрнига ўтмайди. Закот ўрнига ўтиши учун, фақирдан қарзини олиб, сўнгра такрор закот ниятида бериши зарур.

Закот бериладиган кишилар

Закот қуйидагиларга берилди: «Албатта, садақалар (яъни, закотлар) Аллоҳ томонидан фарз бўлган ҳолда, фақат фақирларга, мискинларга, садақа йиғувчиларга, кўнгиллари (Исломога) ошно қилинувчи кишиларга, бўйинларни (қулларни) озод қилишга, қарздор кишиларга ва Аллоҳ йўлида (яъни, жиҳодга ёки ҳажга кетаётганларга) ҳамда йўловчи мусофирларга берилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир» (Тавба, 60, мазмуни).

1. *Фақирлар.* Нисоб миқдорича маблағи бор ё нисоб миқдорича маблағи зарурий эҳтиёжларига сарфланган кишилар.

2. *Камбағаллар.* Ҳеч нарсаси йўқ, фақирдан ҳам муҳтож кишилар.

3. *Садақа тўловчи кишилар.* Улар давлат раҳбари томонидан закот ва садақаларни (халқдан) йиғиш топшириғи берилган кишилардир. Бадавлат бўлсалар ҳам, вазифалари сабабли уларга закот молларидан бир миқдор берилди.

4. *Қалблари (Исломога) оғдирилиши зарур бўлганлар.* Булар Пайғамбаримизнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

а) мусулмонликни танлаб, Аллоҳга имон келтиришларини;

б) динга зарар беришларининг олдини олишни;

в) имонларини кучайтириб, ҳақиқий мусулмон бўлишларини хоҳлаган кишилардир.

5. *Мукотаблар,* яъни, маълум миқдорда мол эвазига озод бўлишлари хусусида хўжайинлари билан шартнома тузган қўллар.

6. *Қарздорлар,* яъни, қарзини тўлашдан ожиз бўлган кишилар.

7. *Аллоҳ йўлидагилар.* Булар ҳаётларини Аллоҳ йўлида курашга бағишлаб, Исломи дини шуҳрати юксалиши учун хизмат қилган фақир асқарлар.

8. Ўз диёридан (ва у ердаги) мулкидан узоққа кетиб, (уларни келтиришдан ожиз бўлган) *мусофирлар.*

Бадавлат кишининг фақир катта ўғлига, бадавлат кишининг фақир хотинига, фарзанди бой бўлса-да, унинг фақир отасига закот бериш жоиз.

Ўз қишлоғи ва шаҳрида фақир кишилар

бўлатуриб, закотни бошқа қишлоқ-шаҳардаги муҳтож кишиларга юбориш макруҳдир. Аммо бошқа қишлоқ-шаҳардаги фақирлар закот берувчининг яқинлари ёки ўз қишлоқ-шаҳридаги фақирлардан қашшоқ кишилар бўлса, макруҳ эмас. Агар киши закотини муддатидан аввал берадиган бўлса, бошқа қишлоқ-шаҳардаги фақирларга юборишининг зарари йўқ.

Закот ниятида фақир қариндошларнинг болаларига совға бериш ҳам закот ўрнига ўтади.

Шунингдек, закот нияти билан байрамларда, бошқа шодиёналарда аёл ва эркак фақирларга берилган совғалар ҳам закот ўрнига ўтади.

Фитр садақаси

Фитр садақаси Рамазон ойида берилади. Пайгамбаримиз, соллаллоху алайҳи ва салам, ҳижратнинг иккинчи йили фитр садақаси беришни буюрганлар. Бунинг қатор ҳикматлари бор:

1. Рамазон ҳайитидек улуғ кунда фақирларни тиланчилик қилиш изтиробидан қутқариш;
2. Барча мусулмонлар шод-хуррам бўлган байрам кунини фақирларни ҳам хурсандлик ва фароғатга эриштириш;
3. Рўза тутиб вужудини поклаган кишининг молини ҳам поклаши;
4. Рўза давомида эҳтимол йўл қўйилган баъзи хатоларнинг тўғриланиши.

Вожиб бўлишининг шартлари

Фитр садақаси зарурий эҳтиёжларидан ортиқча нисоб миқдоридаги мулкка эга бўлган мусулмонга вожибдир. Мазкур нисоб миқдоридаги мулкнинг кўпайувчи бўлиши ёки ордан бир йил ўтган бўлиши шарт эмас.

Вожиб бўлиш вақти

Рамазон ҳайитининг биринчи кунини тонг отиши билан фитр садақасини бериш вожиб бўлади. Бу вақтдан аввал вафот этган ёки фақир бўлиб қолган, (тонг отганидан) сўнг мусулмон бўлган, туғилган ёки бадавлат бўлган кишига фитр садақаси вожиб эмас.

Фитр садақасини ҳайит кунидан аввал ёки кейин бериш жоиздир. Ҳайит намозига чиқмасдан аввал бериш мустаҳабдир. Фитр садақасининг берилиши вожиб бўлгач, мулкнинг йўқолиши фитр садақаси бериш мажбуриятини бекор қилмайди.

Тўрт (хил) нарсани фитр садақаси қилиб бериш мумкин: буғдой, арпа, хурмо, майиз.

Вожиб бўлган миқдори

Буғдойдан, буғдой унидан ёки қовурилган буғдой унидан ярим соъ 1,664 кг, арпа, хурмо ва майиздан бир соъ ёки 3,328 кг. берилиши лозим.

Муҳаммад Шариф ЖУМАН
тайёрлади

Эрназар ТОПИЛОВ,
Оҳангарон тумани “Қурайш” масжиди

Дўст очиқча айтар

Дўст очиқча айтар дўстга,
Душман эса туртар пастга.
Маккор шайтон лақиллатиб
Ўргатдими папируса?

Куну тунда тутатасан,
Заҳар тутунни ютасан.
Ўпка чирик, тишлар сариқ,
Жонга мунча қасд этасан?

Ҳатто отни ўлдираркан
Никотиннинг бир томчиси.
Ҳар чекканда тегар сенга
Шум ажалнинг бир қамчиси.

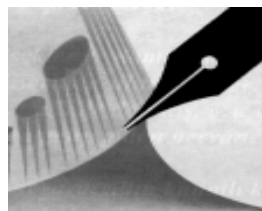
Хафа бўлма, айтдим аччиқ,
Муслим бўлсанг, бу йўлдан чиқ.
Фоний дунё вафо қилмас,
Охират ҳақ, азоб қаттиқ...

Ташлаворинг...

Ҳалол-ҳаром билмай туриб,
Нос отасиз кафт тўлдириб.
Зикр қилмай, лабни буриб,
Ўтирасиз хаёл суриб.

Чекманг десам, куласиз-а,
Эсиз сўзим, бўлдим изза.
Аллоҳга ҳамд айтган ерга
Шу палидни ташлайсиз-а?

Касофатни шимиб-сўриб,
Охир доим дейсиз-ку «туф».
Етар энди, қаттиқ туриб
Ташлаворинг, кетсин қуриб!

ҲАҚИҚАТ НИМАДИР

Бир дўстимнинг китоб дўконига борган эдим. У харидорлар билан машғул экан, бекор турмай деб, қаршимдаги манзаранинг томоша қила бошладим.

Қатор-қатор тизилган қорли тоғлар. Этакларигача оқликка бурканган. Остида олтин рангли бир ирмоқ. Қуёш нури ялт-ялт акс этиб турибди. Ирмоқнинг бош қисмидан тоғ ён бағирларига қадар бўлган ерни дарахтлар қоплаган. Олд томон эса ранго-ранг гул ва чечаклар билан безанган. Узгача бир гўзаллик манзараси...

Шу кенг оламнинг торгина бир қолипга сиқиштирилган бир парчасини миллиардлаб инсондан биттаси сифатида томоша қил-япман. «У коинотдан бир парча, мен инсоният оламидан бир парчаман...», деяётган эдим ўзимга ўзим.

Дўстим харидорлар билан ишини битирганидан сўнг «узр» дегандек сўрашиб, курсига ўтирди. Дўконда у ва мен ҳамда рас-талардан китоб излаётган бир навқирон қолган эдик. Бу ёш йигитнинг эгнига қалин куртка ва кенг шим кийиб олган эди. Пажмурда қиёфатли бу ғариб шахс билан китоб излаш орасида қандай муносабат бўлиши мумкин, дея хаёлимдан ўтказдим. Кейин

у навқирон юзини биз томонга ўгириб столга яқинлашди. Ҳайрон қолдим. Шу пайтгача мен эркак деб ўйлаган бу шахс, аксинча, қиз экан. Унинг дўстимдан сўраган саволи таажжубимни янада орттирди:

— Менга ҳақиқатнинг нима эканини ва ҳаётнинг мазмунини, ғоясини тушунтирадиган бир китоб керак. Қайси китобни менга тавсия эта оласиз?

Дўстим менга қараб, бу хусусдаги қаноатимни сўради.

Аввал бундай мавзуга қизиқиши борлигидан у қизни қизгин тақдирладим. Кейин:

— Бу китобни шу онда топиб бериш ёки бермаслик муҳим эмас, — дедим. — Бугун бўлма-

са, эртага топарсан. Аммо буни ҳеч ўйламасдан яшаётганлар, етмиш-саксон ёшга етсалар ҳам, оҳ-войдан, афсус-надоматдан бошқа бирон нарса топа olmayдилар.

Сўнгра туриб расталардан бир китобни танлаб, унга бердим.

— Ҳозирча шуну ўқиб тур. Керак бўлса, бошқасини яна тавсия этаман, — дедим.

Дўстим китобни ўрар экан, қиз менга қараб:

— Кечирасиз, мумкин бўлса касбингизни сўрасам бўладими? — деди. Сотувчи дўстим менга фурсат бермасдан кимлигимни айтиб қўяқолди.

Ёш қиз бир муддат ўйчан қараб турди-да, шубҳа ва тарадудли назарини менга қадаб:

— Нима десам экан... ҳалиги... — деди-да, яна жим қолди. Унга фурсат бермоқ учун:

— Тортинма, мен сенинг ўз акангдекман ёки муаллимлик жиҳати билан отанг ҳисобланишим мумкин. Агар сенга фойдали бўла олсам, буни мамнуният билан бажараман, — дедим.

Қизнинг юзида умид учкунлари пайдо бўла бошлади. Лекин тарадудларидан ҳали тўлиқ воз кеча олмаган ҳам эди. Мен сўзимда давом этдим:

— Модомики бирон нарса ўр-

ганмоқчи экансан... Мени эса, муаммоларингни ҳал қила оладиган одам деб ўйлаётган экансан, гарчи мен ундай одам бўлмасам ҳам, сен бу қаноатинг тақозоси ўлароқ, мендан барча саволларингни сўрашинг лозим. Дардингни очиқ ўртага қўймасанг, сенга лойиқ тарзда фойдали бўла olmayман. Ҳамма саволингга жавоб бера оламан деб даъво қилмайман. Билмаганларимни ўрганиб ёхуд му-рожаат қилишинг керак бўлган китоблар номини айта оламан.

Қиз ўзини сал бемалол ҳис қила бошлади.

— Яқинда мен бу шаҳардан кетаман, — деди. — Дипломимнинг имзоланишини кутяпман. Саволларимни ёзиб шу ерга ташлаб кетсам, менга жавоб ёза оласизми?

Унга қўлимдан келганича ҳаракат қилишимни айтдим.

Ҳаяжон ва умид тўла, титроқ бир овозда ташаккур билдириб, «Хўп, хайр», дея эшик томон юрди.

Энди ташқари чиқаётган пайтда: «Бир дақиқа», дея тўх-татдим.

— Бир нарсани айтиб қўймоқчи эдим. Фикрларингга бу бир туртки бўлар. Қисқагина айтаман, насиб бўлса, кейинчалик тафсилотини ёзишга ҳаракат қиламан.

Қизнинг розилигини олгач, қаршимдаги бояги манзарани кўрсатиб:

— Шу расмни кўраяпсанми? — деб сўрадим.

— Ҳа, — деди.

— У расмдаги тоғлар ҳақиқий тоғ, дарахтлар ҳақиқий дарахтми?

— Ҳа, — деди у ва илова этди: — Бу бир фотосурат. Бўёқли расмга ҳеч ўхшамайди.

— Тўғри айтдинг, — дедим, — Зотан остига ҳам кичик ҳарфлар билан қаернинг фотосурати экани ёзилган. Ҳозир сен ўша ерга борсанг, у чаманзорларда ўтириб, у тепаликларни томоша қилиб, дарахтларнинг соясида дам олишинг мумкин, тўғримми?

Қиз мароқли ва ўйчан тарзда «ҳа» маъносида бошини қимирлатди.

— Энди шу дўконда юзлаб бўёқли расм ва манзаралар борлигини фараз қилайлик. Улардаги дарахтларни, тоғларни, сувлар-

ни «ҳақиқий» дея оласанми? У дарахтларнинг соясида ўтириб, у кўёшдан фойдалана оласанми?

Бир нарсаларни ҳис этган-дек, кўздарида сал-пал умид учкунлари билина бошлади.

— Йўқ,— деб жавоб берди.

— Ана кўрдингми, айтилган ҳар қандай сўз, илгари сурилган ҳар қандай фикр ё бир ҳақиқатга таянади, ёхуд айтган шахснинг ўз қаноатининг асари, шахсий тушунчасининг маҳсули бўлади. Бу ҳолда, ўзгармас ва барқарор, собит бир ҳақиқат бўлмоғи лозимки, фикрлар унга мувофиқ бўлгани муддатча тўғри, ундан узоқлашгани нисбатда янглиш бўлсин. Ҳақиқат ўзгармайди. Зотан, ўзгарадиган нарсаларга ҳақиқат дейилмайди. Ҳар бир фикр бу асос орқали ўлчанишига кўра, у ўзгармас ҳақиқатни қаердан ва қандай излаймиз? Бу мавзу ҳақида бир оз бош қотиришингни истайман. Кейинчалик бир-биримизни янада яхшироқ англашимиз учун фойдали бўлади деб ўйлайман.

Қиз бир муддат ўша суратга қараб турди. Гўё сурат билан алоқаси унга боқмоқдан иборатдек, лекин ўзи бутунлай ўзгача бир оламда айланиб юргандек эди. Хийла вақтдан кейин ҳеч қандай фикр билдирмасдан жуда самимий равишда ташшаккур билдириб, дўкондан чиқиб кетди.

Ўша кунни кеч соатларга қадар у қизнинг ибрат берувчи таъсиридан халос бўла олмадим. Эртаси кунни ҳам тез-тез ўша воқеани хотирлаб турдим.

Унинг нималарни сўраши ёки бу саволларга қандай жавоб беришим унчалик муҳим эмас эди. «Асл муҳими, бу қиз ва бунга ўхшаш юзлаб ёшларнинг руҳ оламларида неча-неча изтиробларнинг авж олгани ва буларга керагича қўл узатилмаганидир», дедим ўзимга ўзим.

Бу қизнинг мен билан учрашиб қолиши у учун катта бир фурсат эдими? Агар дардининг давоси менда бўлса, мен уни аввалроқ излаб топишим керак эдику. Мен, яъни, ҳаммамиз, бутун мутасадди шахслар атроф-муҳит тозаллигига, моддий таъминот масалаларига қанча аҳамият бераётган бўлсак, ёшларнинг муаммоларига ҳам шунча, балки ундан

ортиқроқ эътибор қаратишимиз лозим эмасми? Уларнинг бузилишини, айш-ишратга мубтало бўлишини ёхуд боши берк кўчага кириб қолишини кутишимиз шарт эдими?

Бир онга ўзимни ўша қизнинг ўрнига қўйиб кўрдим. Оиласи ундан битта нарсани — муваффақиятни истаяпти. Худди шу нарсани у ишга жойлашадиган муассаса ҳам истаётганди. Бу ёшнинг руҳий изтироблари, ишончи, кайфияти, маънавияти на оиласи учун муҳим ва на касбдошлари учун... Унда, бу масалини ким, қандай ҳал этади? Ажабо, эртага мендан сўраладиган саволлар бу қизчанинг ўзини саволларимикан? Ёки бу саволларда уни боши берк кўчага билиб туриб бошлаган атрофдаги баъзи қораниятчиларнинг «муваффақият» аломатларини кўрармиканман?

«Ҳа, майли, нима бўлганида ҳам, булар ҳозирча фойдасиз ўйлардир», дедим ўзимга ўзим. Бир ёшнинг нажот топиши учун жамиятнинг бутунлай тузалишини кутиш вақт йўқотишдан бошқа нарса эмас. Зотан, жамият деган нарсанинг ўзи нима? Ахир, у шахслардан юзага келади-ку? Демак, бир ёш тузалса, жамиятнинг милёндан бири тузалган бўлади.

Эртасигача фикру ёдимни шу ва шунга ўхшаш фикрлар машғул қилди. Ишдан чиқиб, сотувчи дўстимнинг олдида бордим.

— Бирон хабар борми? — дея сўрадим.

У ҳар доимгидек ёқимли табассум билан:

— Кел, кел. Кутган мактубинг келди,— деди.

Ҳақиқатни топиш орзуи мактубнинг ҳар бир ифодасида ярқ этиб кўриниб турарди. Қизча мактубнинг бир ерида бундай дебди:

«Ҳурматли домла. Мен дипломимни олдим. Бир неча соатдан кейин бу шаҳардан кетаман. Фалсафа ўқитувчиси бўлиб ҳаётга қадам ташлайман. Аммо қизиги шундаки, менда ҳали ўзимга хос бир тушунча тарзи шаклланган эмас. Бу ҳолим билан кимга нимани тушунтира оламан? Қайси файласуфнинг сўзига қулоқ соламан? Ҳайрон бўламан баъзан, ҳаммаси рўпарамга келиб: «Ҳақиқат менда, менга

кел», демоқдалар гўё. Ўзлари эса бир-бирларининг фикрларини инкор этишяпти, мен ўртада қоляпман.

Яхшиси фалсафа домлаларининг фикрини олайин, дейман. Улар ҳам бошқа бир олам. Бири: «Фалон китобни ўқи» деса, яна бошқаси: «Фалон китобни», дейди. Тавсиялар бир-бирига зид. Шукрки, битириб қутулдим».

Мактубнинг бир ерида жамиятдан сўз юритиб: «У ҳам фалсафачиларнинг бир бошқа кўриниши... Ҳар бир тоифа ўзича бир ҳаёт тушунчасини илгари суради. Бундай қилсам, фалон тоифа тарафидан айбланаман, ундай қилсам, писмадон тоифа томонидан хўрланаман...»

Ва мендан сўрабди:

«Буларнинг қай бири ҳақ? Илтимос, менга ёрдам берсангиз!.. Буларнинг ҳеч бирини ўйламасдан, бош қотирмасдан яшайин дейман. Лекин бу гал ўзим билмаган ҳолда бошқа бир фалсафий жараённинг ичига тушибман...»

Хатимнинг руҳий ҳолатини бундай тасвирлабди давомида:

«Ичим зиддиятларнинг жанг майдони... Бир у тарафга, бир бу тарафга мойил бўламан. Баъзан ўзимни муаллақ бўшлиқда ҳис қиламан. Дунёни, ҳаётни, гаплашишни, жимликни, йиғлашни, кулишни, ҳаммасини маъносиз кўраман... Ўйин, ўйин... бари ўйин, дейман ўзимга ўзим.

Ақлимда турли тушунчалар тўқнашади. Ҳеч бири барқарор қолмайди. Бири кетади, ўрнига бошқа бири хужум қилади. Анчагина ҳузур-ҳаловатимни йўқотган ҳолатдаман». Мактубнинг ҳар бир сатрида ўзгача бир дард бор эди. Охирги саҳифада эса, бирин-кетин бир қатор саволларни қалаштириб ташлабди:

Инсон ким ўзи? Вазифалари нима? Сизнингча, аёл-эркак тенглиги бўлиши мумкинми?

Ўлим ҳодисасини қандай баҳолайсиз?

Ўлимнинг нариги тарафи борми?

Шунга ўхшаш яна кўп саволлар... Охирида бир эҳтиром жумласи ва имзо: Хулё.

(Давоми келгуси сонда)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ
بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم
بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ
مِثْلًا فَأَكْرَهْتُمْوهَ وَأَنْتُمْ وَاللَّهُ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

ТИЛ МАСЪУЛИЯТИ

Аллоҳ таоло биз бандаларига ер остида, уммонлар бағрида жуда кўп неъматларни ато этганки, уларнинг ҳисобига етиш мушкул. Аллоҳ таоло айтади: “...Сўнгра ўша кунда, албатта (сизларга ато этилган барча) неъматлар тўғрисида сўроқ қилинурсизлар” (Тақосур, 7, мазмуни).

Демак, ҳар бир аъзоимиз — бизга Аллоҳ таоло берган барча неъматлар тўғрисида ҳисоб этилсак, унда ҳамшиша уларнинг шукрини қилишимиз, бу неъматлардан фақат Аллоҳ йўлида, Унинг розилиги учунгина фойдаланишимиз керак бўлади. Айниқса, бандаларга ато этилган неъматлар ичидан энг улуғи ва масъулияти каттаси — тилдир.

Аллоҳ таоло инсонларга тилни Ўзини зикр қилиш, жамиятда муомала-муносабатлар юритиш учун берган. Тил тўғри сўз айтиш ва Аллоҳни ёдлаш воситаси бўлгани учун ҳам кўз, қалб каби ибодатнинг асосий устунларидан саналади. Шунинг учун мўмин-мусулмон тили учун ҳам масъул эканини ёддан чиқармай, уни фақат Аллоҳга ибодат қилиш, яхши сўзлар, амри маъруф, наҳйи мункар учун хизмат қилдириши лозим. Тилимизни ҳар хил ёмон сўзлардан, сўкиш-ҳақоратлардан, ғийбат-иғволардан сақламасак, у билан бошқаларга азият берсак, динимизга футур етказган бўламиз. Пайғамбаримиздан, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, “Мусулмон шуки, унинг қўлидан ва тилидан бошқа мусулмонлар саломат бўлган (яъни, уларга озор етмаган) кишидир”, дедилар. Тилни Аллоҳга шукр, Уни зикр учун ишлатмай, ғийбат, тухмат, шикоят, ёлгон, фаҳш сўзларга бураверсак, гуноҳга ботамиз.

Хожа Али Рометаний айтганлар:

Ул Аллоҳким, тану жонни яратди,

Ҳар аъзони бир хизматга қаратди.

Тилда илаат кўрдию этди тутқун,

Оғиз — зиндон, тилни анда қаматди.

Гоҳо тилимизга эрк бериб юборамиз, кимнидир ҳақорат қиламиз, аҳли оиламизга ўшқирамиз, ўзга бир кишининг дилига тил билан озор берамиз, энг ёмони ёлгон гапиришдан, ёлгон гувоҳлик беришдан ҳам ҳазар қилмаймиз. Ваҳоланки,

охиратда тилимиздан чиққан ҳар бир калом учун, бефойда ҳар бир сўз учун ҳисоб-китоб қилинишимиз аниқ. Кўча-кўйларда, давраларда қанчалаб сотатларни бефойда валақлаб ўтказадиган, оғзидан боди кириб, шоди чиқадиган, ёлгон-ғийбатлардан яйрайдиган айрим кимсалар охиратда Аллоҳ таоло ҳузурда қандай жавоб беришларини ўйлаб кўрмасмикинлар? Ёки ўзларини билимдон кўрсатиш ёхуд ёлгонларини тасдиқлатиш учун: “Қуръонда бундоқ дейилган, ҳадисда ундоқ дейилган, шариат бунга рухсат берган, фалончи имомдан эшитганман,” деб ёлгон гувоҳлик бераётганлар ўзларини қанчалик улкан гуноҳга, чексиз азобларга гирифтор қилаётганларини билмасмикинлар? Мана шундай ёлгон сўзлардан Аллоҳ таолодан паноҳ тилайлик!

Ҳар бир мўмин-мусулмон охиратда тили туфайли азобланишидан, беҳуда, ёлгон сўзлар туфайли амаллари ҳабата бўлишидан қўрқиши керак. Чунки тилимиздан чиққан ҳар бир сўз, ҳар бир гапни фаришталар ёзиб туришади. “**Зотан, ўнг ва чап (томон)да ўтирган икки қабул қилувчи** (ёзиб тургучи фаришта инсоннинг айтган ва қилган барча яхши-ёмон сўз-амалларини) **қабул қилиб ёзиб турурлар. У бирон сўзни талаффуз қилмас, магар (талаффуз қилса) унинг олдида ҳозир у нозир бўлган бир кузатувчи** (фаришта у сўзни ёзиб олувчи)” (Қоф, 17-18, мазмуни).

Айниқса, Рамазон ойида тилимизга эҳтиёт бўлишимиз керак. Рўза фақат ейиш-ичишдан тийилиш эмас, балки тилимизни турли ёмон, фаҳш сўзлардан сақлаш, одамлар билан хушмуомалада бўлиш, тил билан ўзгаларга озор етказмаслик ҳамдир. Бу ойда Аллоҳнинг зикрини янада кўпайтириш, кўп-кўп шукроналар, ҳамдлар айтиш лозим бўлади.

Расули Ақрам, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, Муоз ибн Жабални Яманга жўнатаётганларида Муоз: “Эй Аллоҳнинг пайғамбари, менга васият қилинг”, деди. Шунда Пайғамбар, алайҳиссалом, тилларига ишора қилдилар (яъни, тилингни сақлагил, дегандек). Муоз ибн Жабал буни осон санаб: “Эй Аллоҳнинг расули, васият қилинг”, деди. Шунда Расуллулоҳ, соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Онанг сени йўқотиб қўйгур, Муоз, одамларнинг юзлари билан дўзахга тушишларига сабаб тилларининг ёмонлигидандир”, дедилар (Имом Термизий, Аҳмад, Ибн Моъжжа ривояти).

Демак, инсонни жаннатга етакловчи ҳам, дўзахга олиб борувчи ҳам тилдир. Тилларимизни фиққ ва фаҳш сўзлардан тийсак, Аллоҳ зикрини ва шукрини кўпайтирсак, иншааллоҳ, жаннат неъматига мушарраф бўлурмиз. Аксинча, беҳуда, шалок сўзлар тилимизга уя курса, ёмон, таҳқир каломлардан тийилмасак, қалбимиз қорайиб кетиши муқаррар. Ҳақ таоло барчаларимизни тилимиз туфайли бошга келадиган мусибатлардан асрасин, Қуръон тиловатида, зикру ибодатда бардавом қилсин, Ўзининг ви-solidан бенасиб этмасин, омин!

Иброҳим УЗОҚОВ,
Тошкентдаги «Имом ат-Термизий»
жомеъ масжиди имом-хатиби

Инсон ягона Аллоҳга ибодати билан ҳаёти ва охирати-ни гўзал қилиш, қора ерни боғ-роғга айлантириш учун яради. У замондоши, фарзандларига «қуш каби қусуқ эмас, қўй каби покиза сут бериши»* лозим.

Жаноби Расулulloҳ, соллаллоху алайҳи ва саллам, одамларни тавҳидга даъват этиб, тош қотган кўнгилларни эритмоқ, фасод боғлаган хулқларни, жоҳил юракларни гўзал қилмоқ учун пайғамбарлик вазифасини адо этдилар. Мусулмонларга Аллоҳни севиш ва бу севги ила шарафланиб, одамлар, ҳайвонлар, ўсимликлар билан Аллоҳ рози бўладиган тарзда яшаш ва охиратда имон ва муҳаббатли қалб билан жаннатга кириш йўлини ўргатдилар.

Яхши муомала, гўзал одоб-ахлоқ инсон шаънини юксалтиради. Ишонч ва муҳаббат кишини улғулайди. Қўполликлар шошқалоқлик ва илмни чала ҳазм қилишдан тугилади. Илмсизлик, жоҳиллик ихтилофга, нифоққа бошлайди. Бундай инсон ўз нафсониятини юқори кўйиб, бошқаларни менсимайди. “Менинг айтганим ҳақ, Сенинг қилмишинг менга ёқмаяпти. Мен билувчирокман. Мен гапирсам, сен жим тур!” деб такаббурликка кетади.

Аллоҳнинг азиз бандалари Имоми Аъзам, Имом Шофеъий, Имом Молик, Имом Аҳмад ибн Ҳанбал, раҳматуллоҳи алайҳим, нақадар одобли инсонлар бўлишган. Улар илмлари ила такаббурлик чўққиларини ер билан яксон айлаб, тавозуъ боғларида сайр этганлар. Шу боис улар турли ихтилофлардан холи эдилар.

Такаббур киши мардуд, яъни рад қилингандир. У яхшиликдан тўсилиб қолган. Такаббур одамга унинг бирор камчилигини айта оласизми? Йўқ. Чунки бундай қилсангиз, қалбидаги кибор тили-

га кўчиб, сизни инкор қилади ва нафси унга голиб бўлгани учун маънога эмас, балки ҳою ҳавасининг йўригига кўра сўз юритади. Шундай такаббур киши Аллоҳ номидан сўзласа, Қуръон ва ҳадисдан гапирса-чи? Аллоҳ асрасин!

Мен ҳеч кимни такаббурликда айбламоқчи эмасман. Зеро, бирор

ИЛМУ АДАБ БИРЛАШСА

кишини такаббурсан, дейишнинг ўзи такаббурликдир. Мақсадим шуки, ҳар биримиз ўз-ўзимизга савол берсак, ўзлгимизга боқсак. Фельимизда кибордан, манманликдан бир асар топсак, уни дарҳол тузатишга киришсак, ислоҳ этсак. Узимиз суйган, эришган яхшиликларни бошқаларга ҳам раво кўрганимиздагина чинакам мусулмон бўламиз. Олий мақомдаги адаб шу эмасми?

Бани Исроил Мусога, алайҳиссалом: “Биз Аллоҳни кўрмагунимизча имон келтирмаймиз”, деганида қанчалар адабсиз эдилар. Улар давомли тарзда шундай “билагон”, такаббур бўлишди. Оқибатда “мағзуб”, яъни, ғазабга дучор бўлганлардан саналишди.

Насронийлар эса шериги, жуфти бўлмаган қодир ва холик Аллоҳга “боласи бор” деб тухмат қилишди. Бу гумроҳликлари боис “золлийн”, яъни, адашганлар дея зикр қилинишди.

Аллоҳ бир! Китобимиз бир — Қуръон. Қибламиз бир — Каъба,

Пайғамбаримиз бир! Қабристон бир! Булар адаб йўлидан маёқлардир.

Қуёшга қаранг, ҳар куни бир дақиқадан бўлса-да, йўлини узайтириб-қисқартириб адаб сақлайди. Дарахт новдалари адаб билан, ҳаё билан барг ёзади, гул очади, мевасига маза беради, ранг бағишлайди. Қор учқунлари адаб билан ерга тўшалади, кипригимизга илашса, букмайди. Ёмғир миллиард тонналаб ёғса-да, ҳатто чумолини ҳам эзмай, ерни суғоради. Бу борлиқ ана шундай юксак адаб устига қурилган.

Бир азиз зотга адабсизлик қилишди. Тухматлар уюштиришди. Зулм кўчасида шайтонлар базм қурди. Одамлар қалбида вавасани кучайтирди. Шундай синов кунлари у зотнинг ҳузурларига боришиб:

— Кечагина сизга таъзим этиб юрган фалончи бугун ҳар жойда сизни ҳақорат қилмоқда. Ҳолбуки, ўзи илмсиз ва нодон кишидир, — дейишди.

— Аллоҳ ҳеч кимни адаштириб қўймасин, — жавоб бердилар у зот хотиржамлик билан.

— Олимларни пайғамбарларнинг меросхўрлари дейишади. Уларга фақатгина илм эмас, пайғамбарларга хос машаққатлар ҳам мерос қолганмикан, а? — деб сўрашди тасалли беришган бўлиб. — Бу воқеалар бўлмаса, бизга савоб қаёқдан келарди...

Мана шу олий адаб ва чин муҳаббат, илм ва имон мевасидир. Солиҳ бандаларни кўргангизда Аллоҳ ёдингизга тушади, демишлар.

Жоҳиллар юлдузларга тош отишади. Солиҳ инсонлар эса бундай синовларга чиройли сабр этиб, савоб топадилар, адаб сақлайдилар.

Абдулмуғталиб ДЎСТҚУЛ,

Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Жиззах вилоятидаги вакили ноиб

* Воизлар қандай бўлиши керак? “Ҳидоят”, 2003 йил 3-сон.

КЎЗ ЁШИ

“Кўз ёши Аллоҳнинг бандалари қалбига солган раҳматидир”
(Имом Бухорий ривояти).

Эй нонкўр бадбахт нафсим,
Нега қалбинг мунча тош?
Чиқмай қолди кўзимдан
Ҳаттоки бир томчи ёш.

Йиғланажак ҳолинга
Қаҳ-қаҳ отиб куласан.
Давом этса шу феълинг,
Минг пушаймон бўласан.

Роббим Куръонда айтмиш:
“Кам кулиб, кўп йиғлангиз”
Буни уққан мўминнинг
Кўзи ёшлиғ бўлмасми?

Ҳақ Набий: “Мен билганни
Билганингизда эди,
Кўп йиғлаб, озроқ кулган
Бўлар эдингиз”, деди.

Тавба қилмай, кибр этган
Шайтонга бўлди лаънат.
Йиғлаб надомат қилган
Одам топди мағфират.

Паноҳ тилади Расул
Ул Раҳмати чексиздан
Асра дея қўрқувсиз
Дилу йиғламас кўздан.

Яна панд айлади ул
Роҳматан лил-ъаламин,
Икки кўз борки, кўрмас
Дўзах азобин-ғамин:

Бири юрт сарҳадида
Душманни пойлаган кўз.
Бири эса хилватда
“Аллоҳ” деб йиғлаган кўз.

Бир томчи кўз ёш тўкмоқ
Афзал кунлаб кулишдан.
Кўп кулги зўр қуролдир
Қалбларни ўлдиришда.

Фараз қил, сен йўлингда
Учратдинг икки бола.

Бири кулиб турса-ю,
Бириси қилса нола.

Кулганга парво қилмай,
Йиғлаганга боқасан.
Дардин сўраб, меҳр-ла
Ёрдамга ошиқасан.

Ибрат билан қарагин,
Қандай бу йиғлаган қалб
Кўздаги ёши билан
Шафқатингни қилди жалб.

Худди шундай банда ҳам
Агар йиғласа чиндан,
Раҳмати Илоҳийни
Кўрар ўзига ҳамдам.

Фақат йиғламоқ лозим
Доду фарёд қилмасдан.
Чин дилдан сокингина,
Ҳеч кимга билдирмасдан.

Оҳингни инсонларга
Шикоят тарзидамас,
“Вой гуноҳим на эди”,
“Энди тамом”, деб эмас.

Балки дарду ғамингни
Аллоҳга изҳор этиб,
Қўрқув ва умид билан
Ўзни жуда хор тутиб,

Уни Султон билгину
Ўзингни эса гадо.
Дуо этиб ёлворгин,
Фарзларни қилиб адо.

Зеро, Султонга лойиқ
Тилакни этмоқ бажо.
Ожиз гадога эса,
Кўз ёш, нола-илтижо.

Даврон ҚОБИЛ

“Ахлоқ” арабча “сажийа”, “фeyл-атвор”, “табиат” каби маъноларни ифодаловчи “хулқ” сўзининг кўплик шаклидир. Луғатларда кўпинча инсоннинг жисмоний тузилиши “халқ”, маънавий олами “хулқ” сўзлари билан ифодаланиши қайд этилган (“*Лисон-ул-араб*”). Исломий манбаларда “хулқ” ва “ахлоқ” атамалари асосан яхши ва ёмон фeyл-атворларни, фазилат ва разолатни баён этишда қўлланилган.

Исломий ахлоқнинг асл манбаи Куръон ва унинг нуридан ҳосил бўлган суннатдир. Ҳазрати Ойиша, розийаллоҳу анҳо, ҳам Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ахлоқлари Куръон ахлоқи бўлганини билдирганлар (*Муслим*, “*Мусафурун*”).

Куръони каримда “ахлоқ” сўзи келмаса-да, бир оятда “**одаг ва расм-русум**” маъносини (*Шуаро*, 137), яна бир оятда эса “**ахлоқ**” маъносини (*Қалам*, 4) ифодаловчи бирлик шаклидаги “хулқ” сўзи келади. Жумладан, кўпгина оятлардаги “**амал**” сўзи ҳам мазмун жиҳатидан ахлоқий хатти-ҳаракатларни ифодалайди. Бундан ташқари бирр, тақво, ҳидоят, сироти мустақим, сидқ, амали солиҳ, хайр, маъруф, эҳсон, ҳасана ва истиқомат каби яхши ахлоқни, залол, фаҳш, мункар, бағй, саййиа, ҳаво, исроф, фисқ, фужур, хотиа, зулм каби ёмон ахлоқликни ифодаловчи бир қанча атамалар бор. Ҳадисларда эса бу сўзлар ёнида ахлоқ ва хулқ сўзи ҳам қўлланилади.

Мутасаввифлар ҳаётда ибодат ва зикр каби тааббудий фаолиятлар нечоғли аҳамиятли бўлса, ахлоқий фазилатлар ҳам шунчалик муҳимлигини таъкидлаганлар. Улар “тасаввуф” сўзи ҳам “ахлоқ” билан боғлиқдеб таъкидлашган. Абул Ҳасан ан-Нурийга кўра, “Тасаввуф на маросимлар мажмуаси, на илм мажлисидир, балки у ахлоқдир”.

Куръон ва суннатда Аллоҳни энг юксак даражада севиш (*Бақара*, 165), Унинг розилигига лойиқ бўлиш ва Ундан рози бўлиш (*Моида*, 119) ахлоқнинг бош мақсади ўлароқ кўрсатилган. Тўғри ишонч ва покиза ҳаётнинг энг юксак гоёси Аллоҳнинг ризоси эка-

АХЛОҚ

ни таъкидланган (*Тавба*, 72).

Ахлоқ билим ва фазилат жиҳатидан доимий тараққий этиш беганадир. Шунинг учун инсон, биринчи навбатда имонли бўлиши, гуноҳ ва тугъндан нафратланиши (*Ҳужурот*, 77), қалбини, Аллоҳ зикри билан тинчлантириши (*Раъд*, 28) лозим. Шундагина инсон хатолардан юз ўгириш ва Аллоҳдан мағфират сўраш имкониятига эга бўлади (*Ол-и Имрон*, 135).

Исломнинг илк асрларида ахлоқ энг юқори даражаларга юксалган эди. Барча мусулмонлар Куръон амрларига бўйсуниб, ҳаётларини Пайғамбарнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ўғитларига кўра тартибга солишган эди. Ҳижрий иккинчи асрнинг бошларида умумий Ислом ахлоқининг маълум бир мавзуларига доир асарлардан ташкил топган кутубхоналар вужудга келди. Кўплаб муҳаддис ва фикҳ олимларининг амалга оширган ахлоқ мавзуидаги тадқиқотлари ҳадис китобларни тасниф этиш давридан бошланган.

“Кутуби ситта” каби, деярли барча ҳадис мажмуаларида “Китобул-адаб”, “Китобул-бирр”, “Китобул-хуснил-хулқ” каби ахлоққа оид ҳадислардан ташкил топган бўлимлар бор. Бухорийнинг “Ал-адаб ал-муфрад”, Абдуллоҳ ибн Муборакнинг “Китобуз-зуҳд варрақоик” асарлари фақат ахлоққа оид ҳадис ва хабарлардан тузилган. Анъанавий “Қирқ ҳадис”

қуллиёти муқаддималарида доимо ахлоқий мавзулар келади. Фикҳ китобларидаги амалий ахлоқ ва тафсир илмидаги “Аҳкомул Куръон” мавзуига оид асарлар ҳам ахлоққа тегишли масалалар жумласидандир.

Исломий ахлоққа оид илк асарлардан бири Мавардийнинг “Адабуд-дунё вад-дин” китобидир. Бу китоб мавзу кўламининг кенглиги, маълумотларга бойлиги, илмий, фикрий ва адабий жиҳатдан юксаклиги сабабли барча даврда бутун Ислом ўлкаларида катта қизиқиш билан ўқилган. Расулulloҳнинг, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ахлоқларини бутун инсоният учун энг юксак ҳаёт намунаси ўлароқ тасвирлаган Ибн Ҳазмининг “Ал-ахлоқ вас-сийар” асари ҳам катта қийматга эга. Абу Наср ат-Табарийнинг “Макоримул-ахлоқ” асарида эса Пайғамбаримиз, соллаллоҳу алайҳи ва саллам, ҳаётларининг барча жабҳаларига оид ахлоқий хатти-ҳаракатлар тасвирланади.

Кейинчалик араб, форс ва туркийлар орасида ёзилган “Қобуснома”, “Сиёсатнома”, “Насиҳатнома”, “Панднома”, “Футувватнома” каби номлар билан ахлоқий-диний рисола ва ҳикоятларни жамлаган иршод ва мавъиза китобларини ёзиш кенг ёйилди.

“*Islam ansiklopedisi*”, II жилд.

Ҳаким САТТОРИЙ

ИСТИҒФОР

(Давоми. Бошланиши 10-бетда)

Келажакни башорат қилиш имкони ҳеч кимга ато этилмаган, дунё асрорининг тагига етишга дунё ҳосилларидан бири — жами дунёлар ҳаракат қилаётган маконда бир унсур (зарра) сифатида мавжуд бўлган одам зоти ҳали қодир эмас. Бу буюк сир жами оламлар ижодкори — холику хуллоқ Аллоҳ таолога мансубдир, аёндыр.

Эрталаб ишхонага, сўнгра Чорсуга бордим. Эски шаҳар барибир бой, тўкин. Уйга келгунимча шом бўлиб қолибди.

Рўздорлик туфайли пайдо бўлган босиқлик, совуққонлик билан атрофда кечаётган жараёнларни мулоҳаза қиламан. Дунё ташвишларидан узоқлашиш одамлар сизни эмас, сиз одамларни кузатишингизга имкон берар экан. Шунда қандай манзаралар кўз олдингиздан кечмайди? Одам ташвишларга қанча ўралашган сари шунча кичрайиб, йўқ бўлиб бораверар экан. Демак, мантиқ турмушни (ҳаётни) ташвишлар бошқарадиган қилиб эмас, сизнинг яшаш тарзингиз ташвишларни бошқарадиган қилиб ташкил этишда экан. Шунда сиз дунёнинг эмас, дунё сизнинг ортингиздан эргашади. Яъни, ҳеч вақт асосий урғуни бойишга қаратмаслик керак, балки яшаш тарзини шундай ташкил этиш керакки, ҳаракатларингиз самарали, унумли бўлиб, унинг ҳосили эҳтиёжларингизни тўла қопласин ва ундан ошиб қолсин. Ўша ортиб қолган қисми бойлик ҳисобланади. Бойликка интилиб яшаш билан бойликни ҳосил қилиш бошқа-бошқа тушунча.

Оч қолиш бир оз ҳолсизланишга, демак, ожизликка олиб келади. Бу ожизлик руҳиятга

ҳам кўчади. Одам ҳалим, кечирувчи ва бир қадар заиф бўлиб қолади. Бу заифлик шу даражадаки, ёввойилаб кетган эҳтиросларингизни осонгина жилловлай оласиз. Ҳеч кимга, ҳатто қонунларга, жамият тартибларига бўйсунмаган ўзбошимча ўзликни бир ишора билан қайтариб оласиз. Ўшандай қудратли заифлик билан бир нарсани идрок этасиз: одам бу талотўп дунёда бир оз чўчиб, қўрқиб яшаши керак экан. Ҳа, Худодан қўрқиб яшаш керак. Гарчи тасаввурга ҳеч сиғмайдиган, моддий исботлаб бўлмайдиган даражада гиперболик бўлса-да, “ҳамма нарсани Худо кўриб турибди” деган ақидага ишониш керак. Агар шундай ақида пайдо бўлса, “Бир куни унинг олдида ҳисоб беришимга тўғри келади”, деб ўзини ишонтириш қийин бўлмайди.

Сизга раҳмат, узоқдаги дўст!

Ўн бешинчи кун

5¹⁵. Одамнинг табиати қизиқ-да. Бир машғулотга тез қўникади ва тезгина унутади ҳам. Саҳарлик қилмаганим учун баъзи амаллар — ювиниш, чой қайнатиш каби ишлар бугун эришроқ, эсимдан чиққанроқ туюлди. Бир кунда-я! Аммо мен Рамазон ойи шарофати билан ўзимга гўзал бир анжуман тузиб олдим. Саҳарлик ва ифторликнинг мазмунини завқли ўтказиш учун баъзи машғулотларни таомилимга киритдим. Аввало, бу чоқларнинг ўзининг нақадар файзли эканини эътироф қилмоқ шарт. Иштаҳа ҳеч вақт шу пайтдагидек қарнай, овқат бунчалик ширин бўлмаса керак.

Саҳарликда овқат исигунча

“Имон” китобини мутолаа қиламан. Рисолада динимизнинг мўъжизалари салмоқли ҳаётий ва илмий далиллар билан жуда мантиқли очиқ берилган. Муаллиф ўзи ёзаётган мавзуни жуда яхши билади! Масалан, бир бобда динимиз аниқлик, далил ва ҳужжат дини, тақлид душмани экани шунчалик ёрқин исботлаб берилганки, ишонмаслик мумкин эмас.

Тановулдан сўнг кечинмаларимни қоғозга тушираман ва Қуръони карим мазмуни қиротиға ўтаман. Камида битта сурани ўқиб, дафтарчага қайд этиб қўяман.

Иншааллоҳ, шу тахлит оининг ярмига ҳам етиб келдик. Ой тўлишибди. Ажойиб, фусункор кеча, умидбахш тонг!

21⁰⁰. Иш билан Амирқулнинг идорасига борган эдим, “Бирга ифторлик қилсак, рўзадамысиз?” деб қолди. Бир ярим соатлар кутиб ўтириб, “Бухоро” ошхонасига бордик. Амирқул бир неча йиллардан бери рўза тутади, фойдасини ҳам кўрган. Шунинг ўзигина эмас, балки маълумоти, маданияти билан ҳозирги замонавий зиёлининг юқори намунаси. У ҳам Қуръони карим таржимасини басмабас ўқиётган экан. Муқаддас динимиз зийнатлари юзасидан кўзларимиз чақнаб, эҳтирос билан суҳбатлар қилдик.

Бу таълимот шунчалар инжа, нафис, мусаффоки, ҳатто одам уни қабул қилганини овоза қилишдан уялиши керак. Илоҳий илҳом соҳиби буюк шоир Алишер Навоий киймига илашиб келган чумолини ўз маконига элтиб қўйганида мусулмон одобини жойига қўйган...

Ўйлаб қоласиз: бегуноҳ боладек мусаффо динимиз ҳозирги замонда нега бунчалар таънага, эътирозга, шунинг орқасидан таъқибга учраятти? Бу

диннинг бошида турганлар уни тоза ҳолда сақлашни қаттиқ тайинлашган эди, эҳтимол биз ворислар уни ёмон кўзлардан асрай олмаётгандирмиз.

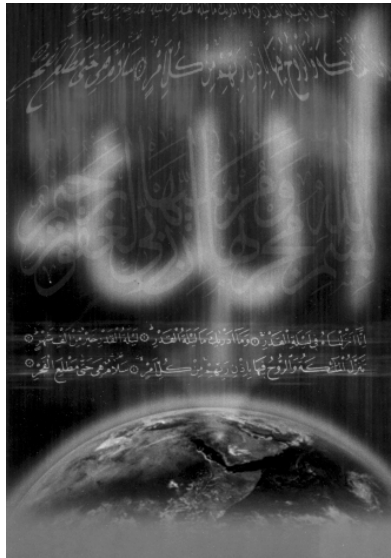
Тақводорлик — ички зийнат, уни чайқов қилмаслик керак. Дин эса, менинг назаримда, энг буюк қўлланмага ўхшайди.

Ўн олтинчи кун

4³⁵. Ифторликка тановул қилинган балиқ кучлимикан ёки эҳтирослар туғёни жунбушга келиб тинчлик бермаяптими, ҳар ҳолда тунги соат 1³⁰да ташқарига чиқдиму шундан кейин уйкум келмади. Ўн бешта кам тўртда туриб олдим. Ҳозиргача кеча ва кундузнинг қатъий чегараси бор эди. Эрталаб уйкум ўчиб кетса ҳам, соатга қарардим-да, вақти етишмаган бўлса, ётаверардим ёки тунда тўшаққа кириб, нақд саккиз соат ухлаш керак, деган тартиб ҳам бор эди. Энди бу қотиб қолган меъёрларни бузиш ҳам мумкин экан. Кеча ва кундуз қўшилиб, яхлит бир замонни ташкил этиб қолди.

Шундай қилиб, чексиз бир теранлик қаршисидан чиқиб қолдим. Бу шундай теранликки, у одамнинг пайдо бўлишидан бир юз ўн қаватли иморатга ўзини уриб, жонини қурбон қилишгача бўлган сир-синоатни қамраб олади. Зеро, Ислом дини ҳамма нарса ҳақида баҳс юритади, унда ҳамма саволларга жавоб топилади. Шууримга улуғвор бир салобат билан маънилар уммони бостириб кирмоқда. Ундан пайдо бўлган таассуротларни ифодалаш учун вужудимнинг барча унсурлари билан арзи ҳол қилмоғим лозим. Бунинг учун супрадек, ундан ҳам катта оқ қоғоз бўлиши керак-да, мен унда тинимсиз ағнашим лозим. Шунда ҳар битта туқим ўз сўзини ёзиб қолдиради ва таассуротларнинг тўлиқ

манзараси ҳосил бўлади. Афсуски, бунинг иложи йўқ, фақат бармоқларгина қалам тутаолдилар. Унинг эса, имконияти чекланган. Қайнаб-тошиб келган эҳтиросларнинг улгурганларигина қоғозга тушади.

Бутун бошли бир таълимотни — дунёни моддий тушуниш назариясини асослаган Карл Маркс унча меров бўлмаган. Унинг ғояси кўп нуқтаи назардан бутунлай нотўғри, ҳатто бемаъни бўлиши мумкин, бироқ бутун бир оқимни изидан эргаштира олган одам “Дин афюндир” дегани, яъни, диннинг мазасини бир тотиб кўрган одам энди усиз тура олмайди, деганида маънода бир даража ҳақ бўлган. Аслида, бу эътироф моҳиятни ифодалай олмайди, у ташқи бўёқ, холос. Яҳудий миллатига мансуб ғарб одамнинг бундай хулосага келиши диний таълимотни, жумладан, Ислом дини арконларини вужудидан синаб кўрмагани, буни хоҳламагани ёки калтафаҳмлик билан бу мўъжизани ҳис этмаганидандир. Аслида, дин илоҳий бўлгани учун ондан юқори даражададир ҳамда

одамни ҳайвондан ва одамни одамдан фарқлайдиган мезонлар йиғиндиси.

Масаланинг битта нозик томони бор. “Дарвозани очайлик” деган оддий маслаҳатни кимлар дарвозани калит билан очиш деб, кимдир уни бузиб вайрон қилиш деб тушуниш мумкин (Мендек бошидан иссиқ-совуқни кечирган одамнинг рўза мавсуми муносабати билан энтиқишлари бунга гувоҳ). Тушунчаси паст одамлар бор, ўртача одамлар бор, юқори савиядаги одамлар бор. Битта диний ҳукмни уч тоифа уч даражада тушунади ва қабул қилади. Уни ижро этиш, қабул қилиш керак бўлса ҳам, уч хиллик юзага келади. Ёки, одамларнинг хулқлари ҳам минг турли. Кимдир ростгўй, кимдир ёлғончи, кимдир риёкор, кимдир мард... Уларга бирор диний сабоқ етказиладиган бўлса, ҳаммаси ҳеч вақт бир хил хулқ эгаси ўша диний рукнларни ўз феълига мувофиқ қабул қилади. Демак, бирлик, тенгликни таъминлаш қийин (оддий мисол: ҳамма мусулмонлар битта оддий талабга — “Лафзингизда тулинг” деган талабга тўла риоя этса эди, дунё қанчалар ўзгариб кетар эди).

16⁰⁰. Бир шеъримда “Йўлларда тўкилиб қолган изларим...” деган сатр бор. Бу излар турли ранг ва мазадаги хотиралардан сўзлайди. Айниқса, ундан иш жойигача чўзилган йўлда кўп излар тўкилиб қолган. Улар гоҳ ёруғ, гоҳ хира, лекин қадрдон, бири иккинчисининг тўкилиб қолишига пояндоз бўлган. Сувда турган одам намликни сезмаганидек, ўша пайтларда нима кечаётганини тушуниб етмайсиз ва туфлингизга эргашиб кетаверасиз...

(Давоми келгуси сонда)

МАКТАБГА БОРМАЙСАНМИ, БОЛАКАЙ?

Бозорга харид учун кираётсам, бир гуруҳ катта-кичик ўсмир болалар йўлимни тўсади:

— Амаки, сигарет керак эмасми? “Хон-лайс” ҳам, “Пайн” ҳам бор.

— Мен “чекмайман, болаларим”, деб аранг кутуламан.

Ичкарида яна бир қанча бола шишани бурнимнинг тагида ўйнатиб қичқиради:

— Пивонинг тозасидан бор, Қибрайники...

Уларга “ичмайман” деб нари кетаман жаҳл билан.

Болалар бозорга ўрғаниб бўлди. Уларни кўкат бозорида ҳам, гўшт бозорида ҳам кўрасиз. Ҳаммаси “тижоратчи”, “савдогар”. Сақич сотаётгани ҳам бор, елимхалта сотаётгани ҳам, нон сотаётгани ҳам. Ҳаммасининг қўлида даста-даста пул. Пул бўлгач, чекиш ҳам, пивоино ичиш ҳам бошланади. Чунки атрофида шу ишларни бемалол қилаётган тенгдошлари бор, “ибрат” бўладиганлар, эргашиладиганлар бор. Савдосотиқ қўлидан келмайдиганлар арава тортиб, юкингизни элтиб беради. Ёки машинангизни ювиб, ярақлатиб қўяди. Ёхуд жуда бўлмаса исириқ солиб, пулингизни олади. Ҳаммасининг хаёлида пул, барининг дарди — пул.

Эҳтимол, ичларида битта-яримтаси муҳтожликдан, но-чорликдан қилаётгандир бу ишларни? Балки қайсинисинингдир ота-онаси ишламай ёки иш топа олмай, боласининг топиб келганига қараб қолгандир? Аммо болаларнинг аксарияти

ўзига тўқ оилалардан, уларни очлик ёки муҳтожлик кўчага чорламаган. Уларнинг ота-оналари болаларининг тақдири билан қизиқмай қўйгани тўғрироқ. Ёки “Ҳозирги бозор шароитида пул топишни ўрганса нима-си ёмон?” деб ўзини овутаётган ота-оналарнинг борлиги ҳам рост гап. “Пул топишни ўргансин” эмиш, “қўзи пишсин” эмиш. “Ҳой биродар, ҳой опа-жон, эртадан кечгача кўча кезиб, пул ишлаган болангиз қачон билим олади, қачон унинг тарбияси билан шуғулланасиз?”, дейдиган мард йўқ. Ўша, боласини пул топиб келишга ўргатаётган эр-хотинни уларнинг ота-онаси ёшлигида ўқитмай, таълим-тарбия бермай кўчага ҳайдаганда, пул топиб келишни буюрганида ҳозир уларнинг ҳоли не кечган бўларди? Мардикор бозорини гулла-таётган, ёки ўғрилиқ қилиб юр-

ган бўлмасмиди? У ҳолда нега болаларининг ўқиши, одоб-ахлоқи ҳақида ўйламай, бозорга йўллаб қўйишяпти?

Яқинда ана шундай “савдогар” болалардан бирини саволга тутиб қолдим:

— Мактабга қачон борасиз?

— Бориб нима қиламан, барибир ёлчителиб дарс бўлмайди, муаллимларимизнинг иши чиқиб қолаверади, — деди у тиржайиб.

— Навоий ким бўлган?

— Эсимда йўқ.

— Беҳзод ким?

— Билмайман.

— Артистларни биласизми?

— Анаву... Юлдуз Усмонова, кейин... Илҳом Фармонов...

Унга бошқа савол бергим келмади. Қийнаб нима қиламан...

Болаларни бозор-ўчарга, савдо-сотикқа ўргатиш керакдир, балки. Аммо бу уни илм олишдан, маънавий камолга етишдан, жисмоний чиниқишдан айириб ташламаслиги керак. Ёшлигиданоқ моддий бойлик кетидан қувган бола маънавиятдан узоқ ҳолда улғаяди, тарбияси бузилади. Кейин уни қайта тарбиялаб бўл-сиз?! Жисмининг, ҳавойи нафсининг ғолибияти руҳий оламнинг, маънавиятнинг инқирозига олиб келиши аниқ!

Болалар хорижий филмлардаги, ялтироқ журналлардаги жимжимадор, жилвагар ҳаёт тарзини кўриб ҳам пул топиш дардига тушиб қоляпти. Қўзи-қориндай потирлаб чиқаётган

“тижорий” газеталардаги машхур артистлар, спортчиларнинг ҳаётлари, топган пуллари ҳақида “тамшаниб-тамшаниб” ёзилган мақолаларни ўқиб пул кетидан қувяпти. Чунки бола бечора уларга ўхшагиси келади, сирли, фусункор “ҳаёт”нинг “лаззат”ларидан фойдалангиси келади. Бунга осонликча етиб бўлмаслигини, ана шу мақталаётган ҳаёт ортида қандай кулфат ва машаққатлар ётганини, кўпинча улар сержилва саробдан бошқа нарса эмаслигини ўйлаб ҳам кўрмайди. Кинода кўрсатдим, газетада ёздими, демак, ишонса бўлади, эргашса бўлади, ибрат олса бўлади...

Алишер Навоий олти ёшида шеър ёза бошлаган, Имом Бухорий тўққиз ёшида Куръони каримни тўла ёд олган, Ибн Сино ўн уч ёшида мантиқ, фикҳ (Ислом қонунчилиги), фалсафани ўрганган, ўн олти ёшида машхур табиб танилган, Абу Райҳон Беруний эса ўн беш ёшида самони кузатиб, тадқиқ қилган. Бизнинг аксари болаларимиз шу ёшда бозорда “савдо” қиляпти ёки бемақсад кўча чангитиб юрибди.

Бозордан келиб, унга кириб кетаётсам, кўча бошига кичкина хонтахтани қўйиб, устига майда-чуйдани терганча “савдо” қиляётган болакай ортимдан сўз қотди:

— Амаки, неварангизга жвачка обкетмайсизми?

Индамадим. Аммо ичимда ғалати ҳислар туғён қиларди: “Эҳ болакай, сен қачон мактабга борасан? Қачон ўқиб, бу юртнинг корига ярайдиган мутахассис бўласан? Сени шу ҳолга ташлаб қўйган ота-онанг, муаллимларнинг мамлакатнинг келажагига болта ураётганларини ўйлаб кўришармикин?”

Аҳмад МУҲАММАД

КЕК ОДАМНИ КЕМИРАДИ

Рамазон кечмоқда

Қутлуғ Рамазон ойида яшамоқдамиз. Бу ой бизга бир азиз меҳмон. Меҳмоннинг кўнглини овлашга шошилайлик. Имилласак, пушаймонда қоламиз. У бир йилда бир мартагина келади.

Ҳар бир ишни ўз вақтида адо этган қандай яхши... қадрли. Вақт ўтгач, унинг завқи, фазли аввалгидек гўзал бўлмайди. Шу боис турли бўлмағур ваз-корсонлар топмайлик, эшик олдида иккиланиб туриш яхшимас. “Бисмиллоҳ...” деб очинг эшикни. Қут-барака, шодлик, саломатлик, тотувлик... ҳамма-ҳаммаси ўша эшик қоқиб келган меҳмонимизда. Аҳли байтимиз, бола-бақраларимиз билан Рамазонни кучиб, файз-баракот олайлик.

МУҲАББАТ,
Бувайда

Шайтонга ҳай беринг

Дадам раҳматли доим менга: “Ўғлим, асло қарздор бўлма, биронинг кўнглини оғритма, кўпол муомала қилма. Мободо бирор киши билан хафалашиб қолсанг, кек қилиб юрмай, уч кун ичида уэр сўра, айбинг бўлмаса ҳам ярашиб олгин. Бу амалларинг билан охиратинг учун ажр-савоб йиғасан”, деб насиҳат қилар эдилар.

Дарҳақиқат, айрим кишилар билан муомалада эҳтиёт бўлмасангиз, улар умр бўйи сиз билан гаплашмай ўзини ҳам, сизни ҳам қийнашади. Шайтонга ҳай бериб, айбсиз бўлса ҳам, кечирим сўраш, ёки йўл қўйган хатосига иқрор бўлиш жуда қийин. Аммо бу иш мард, диёнатли кишининг қўлидан келади. Зеро, доно халқимиз ушбу мақолни бежиз айтмаган:

Занг темирни емиради, кек одамни кемиради.

Неъмат ҲАЙДАРОВ

Ибратли ҳикоя

Ўтинчининг ҳиммати

Ривоят қилинишича, бир подшоҳнинг яккаю ягона ўғли бўлган экан. Бир куни у кемада сайр қилиб юрганида бирдан қаттиқ шамол кўтарилиб, кема сувга ағдарилибди. Шаҳзода катта дарёнинг ўртасида қолибди.

Шаҳзодани кўп ахтариб, топишолмагач, подшоҳ қирқ кун аза тутди. Бир куни одамлар шоҳга хушxabар келтиришади: ўғли тирик эмиш. Подшоҳ беҳад суюниб, бутун юрт эса ташвишдан қутулади. Хушxabар келтирган балиқчилар жуда катта ҳадялар олишади. Ниҳоят шоҳ ўғлидан қирқ кунгача қандай кун кечирганини сўрабди.

Шаҳзода шунча кун дарё қирғоғидаги чуқур бир камарда жон сақлаганини, ҳар куни сув бетида биттадан нон оқиб келганини, шу нонни еб, омон қолганини айтибди. Шоҳ эса сирнинг тагига етишга аҳд қилибди.

Мулозимлар дарёнинг юқори оқимида ўтин териб, тирикчилик қилувчи чолни подшоҳ хузурига келтиришади. Қария ҳар куни иккита нонни белига боғлаб ўтин тергани дарё бўйига борар, биттасини еб, битта нонни балиқлар есин, деб дарёга ташлар экан. Шоҳ бу сирни эшитиб, сахий ўтинчи чолнинг бошидан тиллолар сочган экан.

Халқимизда бир нақл бор: «Яхшилик қил, сувга ташла, ё балиқ билар, ё Холиқ». Дунёда қилинган яхшилик, эҳсон, сахийлик ҳеч қачон мукофотсиз қолмаслиги ана шу ривоятдан ҳам кўриниб турибди.

Собиржон ХАЛИЛОВ,

Риштон тумани “Тутмозор” масжиди

ХИЁНАТНИНГ ЁМОНИ

(“Саботул ожизин” ни ўқиб)

Аллоҳ розилигини қозониш учун киши гуноҳ қилмаслиги ва ўзгаларни гуноҳ қилишдан қайтариши вожиб. Буларнинг устига, кўз ўнгида содир бўлган журму хатоларга бетараф қараб туриш ҳам мўмин кишига хос эмас. Зеро:

**Жамиъи бандайи мўмин саросар
Эрурмиз бир-биримизга биродар.**

Сўфи Оллоёр ҳазратлари мўминларнинг биродарлигини, бир-бирларига доим меҳр-шафқат кўрсатишлари лозимлигини таъкидлаш билан бирга, бу ишлар ҳаётда қандай қилинишини Қуръони карим ва ҳадиси шарифлар асосида кўрсатиб берганлар. “Саботул ожизин”ни ўқиган киши ўзига раво кўрганни биродарига ҳам раво кўриш ҳақидаги ҳадиси шариф мазмунини чуқур англаб етади.

Ҳақиқий мўмин биродарига зиён-заҳмат юзланишига, унинг залолатда қолишига тоқат қила олмайди, адашган гумроҳга йўл кўрсатишни бурчи деб билади. Акс ҳолда:

**Агар кўрсатмаса йўл, кўрган инсон,
Бахиллик мундин ўтмас, э мусулмон.**

“Ўзим жаннатга борсам бас, дўзахда ёнганлар билан нима ишим бор?” деган хаёл такаббурлик ва худбинликдан бошқа нарса эмас. Диёнатли инсон, исломий ахлоқ соҳиби яқинлари ва диндош-милатдошларининг маъсиятига, исёнларига асло рози бўлмайди. Ўзи кўрсатган йўлда юрмаган бандасидан Аллоҳ ҳам рози бўлмайди:

**Худо рози эмас исёнимизга,
Ризосидир анинг эҳсонимизга.**

**Киши рози деса исён қилурга,
Аимма ҳукмидур кофир бўлурга.**

Таассуфки, аксар ҳолларда мункар ишларнинг олдини олишга, жоҳиллик, шаккоклик қилган кишини тартибга чақиришга журъатимиз етишмайди.

Гуноҳ вақтида бетарафлик агар илм аҳлидан воқеъ бўлса, ҳисоб кунда жавоби қийин. Чунки олим бўлатуриб наҳйи мункар қилмади, бурчини адо этмади. Бу иши омонатга (ил-

мга) хиёнат, биродарига зулм бўлади. Агар у ўзи гувоҳ бўлган исённинг олдини олишга қатъий ҳаракат қилса-ю, кутилган натижага эриша олмаса, эзгунияти ва ҳаракатининг ажри-ни оларди, раъйидан қайтмаган кимсанинг гуноҳи ўз бўйнида қоларди. Ёсин сурасининг 17-ояти мазмуни сўзимизнинг далили бўла олади.

**Наким тушса кўнглинга ё кўзингга,
Раво кўрмасанг ул ишни ўзингга,
Раво кўрсанг мусулмонга ани,
Муни дерлар хиёнатнинг ямони.**

Бу сўзлар фақат дунёвий манфаатга ёхуд дунёвий зиёнга алоқадор бўлиб қолмай, охираат учун муҳим амалларга ҳам таллуқли. Ўзига ухровий зарарни раво кўрмаган киши биродарини ҳам бундай зарардан ас-

рашга ҳаракат қилиши лозим. Уни исёндан қайтаришга кучи етмаса, ўзи шоҳид бўлган гуноҳга кўнглида нафрат бўлиши, осийга Аллоҳдан тавфиқ-ҳидоят тилаши керак. Кўнгил бетарафлиги гуноҳга розилик белгисидир. Гуноҳга розилик эса, айни гуноҳдир.

**Қаю ишга рози бўлсанг кўнгулда,
Агарчи қилмасанг, бўлдинг ул йўлда.**

Даҳрийлик ҳукм сурган замонда ботил ишлар, журму исёнлар кўп қилинди, ҳалол-ҳаром фарқламай кўйилди. Энди шу одатни тарк этиш қийин кечяпти. У машъум даврнинг асорати қачон барҳам топаркин, феълимиз қачон ўзгарар экан? Иш осон битиши учун порани рози бўлиб берамиз. Фойизга рози бўлиб, қарз оламиз. Ҳаром фойда ҳисобига бойишнинг иложи бўлса, қайтмаймиз. Отаси ўғлининг қинғир йўлга кирганини билса ҳам, иши йўқ, лоқайд. Ўз ихтиёримиз билан ароқхўрга ҳамтовоқмиз. Одоб ва ҳаё тарки, ота-онага, ёши улугларга беҳурматлик учун ёшларга танбеҳ берадиган мард топилмайди, гуноҳларни кўриб-билиб, сукут сақлаймиз. Сукут ризо аломати эмасми? Балки ҳамма шундай эмасдир. Маъзур тутинг. Гап эгасини топар.

**Эрур исён ризоси чунки исён,
Ризойи куфрдир — куфр, э мусулмон.**

Исёнга розилик — исён, куфрга ризолик эса — куфр. Беш кунлик фоний дунёда айшу фароғатни ўйлаб, тонгла жаҳаннам қаърига қулашдан ҳам оғирроқ мусибат борми?

Исёнга рози бўлмаслик, куфрга кетишдан сақланиш, ҳаётини Аллоҳ рози бўладиган хайру савоб ишларга бағишлаш имон аҳлининг мақсади бўлмоғи керак.

Фозил ЗОҲИД

Маълумки, юртимизда улуг мутасаввиф олим — Абдуллоҳиқ Фиждувоний ҳазратлари таваллудининг 900 йиллиги олдидан хайрли тадбирлар ўтказилмоқда. Мухбиримиз шу муносабат билан диёримизга таширф буюрган туркиялик меҳмон — нақибандия тариқати устозларидан бири — Умар Форук Сайдо ал-Жазарий билан суҳбатлашди.

Умар Форук Сайдо ал-ЖАЗАРИЙ

НАФСИМИЗНИ ЖИЛОВЛАЙ ОЛМАСАК

— Аллоҳга беадад ҳамду сано, шукрлар бўлсинки, улуг алломалар, тариқат машойихлари нашъу намо қилган диёрга келиб, уларни зиёрат қилиш насиб этди. Бугун Ўзбекистонда салафларимизнинг хизматларига, даражаларига лойиқ эътиборни кўриб қувондим. Зиёратгоҳлар ниҳоятда обод ҳолга келтирилибди. Бундай хайрли ишларга ҳисса қўшганларнинг икки дунёлари обод бўлсин, Аллоҳ улардан рози бўлсин. Бухоро сафаридан олам-олам севинч, умр бўйи эса қолгулик таассуротлар ила қайтмоқдаман.

— Ҳазрат, Хожа Абдуллоҳиқ Фиждувоний, сизнингча, Исломи динимиз равнақи учун қандай хизматлар қилганлар?

— Маълумингизки, Абдуллоҳиқ Фиждувоний буюк олим, айна пайтда тариқат машойихи эдилар. У зот тариқатнинг аслида шариат қоидаларига оғишмай амал қилиш эканини амалда кўрсатдилар.

Шайх Абдуллоҳиқ Фиждувоний, қоддасаллоҳу сирраҳу, зикри хафий, яъни хуфя зикрни жорий қилдилар. Бу зикр услубини эса у кишига Хизр, алайҳиссалом, таълим берган. Шубҳасиз, бу улуг мартабадир.

Юсуф Ҳамдонийга бу борада арз қилиб борганларга жавобан устози: “Сиз уни ўз ҳолига қўйинг. У нима қилаётганини билади...” дейдилар ва Абдуллоҳиққа қарата: “Сен зоҳиран менинг халифамсан, маънан эса Хизрнинг, алайҳиссалом, халифасан, йўлингда давом этавер...” дея лутф этадилар.

Абдуллоҳиқ Фиждувонийнинг нафс тарбияси, қалб ислоҳи йўлидаги хизматлари ҳам шубҳасиз таҳсинга сазовордир.

— Нафс тарбиясини тилга олдингиз. Шу ўринда нафс тарбиясининг инсон ҳаётидаги аҳамияти хусусида сўзласангиз.

— Ҳа, нафс орзу-истаклари чексиздир. Нафс фақат ўзини ўйлайди. Ваҳоланки, нафс учун фойдали туюлган нарса инсон ва жамиятга зарар келтириши мумкин. Зеро, биз зарарли, фойдасиз нарсаларини тарк этишимиз лозим. Бу эса фақат исломият орқали амалга ошади. Фақат мусулмон кишигина бу ишнинг урдасидан чиқиши мумкин. Аллоҳга ишонган, аҳли тақво, обид кимсалар эплайди буни. Дарвоқе, бунинг учун Аллоҳга ишонч билан бирга кучли ибодат ҳам керак. Тоат-ибодат, итоат қилиш ва мутеъ бир қул бўлиш шартли бажарилиши лозим. Шунда саодатга эришилади...

Мусулмон киши Аллоҳ таолога ишонгани, Уни севгани ва Ундан кўрққани учун нафсини жиловлайди, Аллоҳ таолонинг амрларига итоат этади. Суюкли пайғамбаримиз Муҳаммад, алайҳиссалом, кўрсатмаларига амал қилади. Чунки у ҳаёт фақат бу дунёдаги умрдан иборат эмаслигига ишонади. У ўзини муҳим ва гўзал бир ҳаёт — ОХИРАТ қутаётганини асло унутмайди. Улимдан, ҳисоб-китобдан кейин Аллоҳ таоло мўминларга, аҳли тақволарга гўзал бир ҳаёт бахш этади. Чин мўмин ўша ҳаётга ишонади ва

манзилга ёруғ юз ила етмоқ учун фидойилик қилади.

Нафсоний орзу-истакларига: “Тўхта!” деб буйруқ беради, уларни жиловлайди.

Агар биз мўмин бўлатуриб, нафсимизни жиловлай олмасак, демак, биз ҳали комил мўмин ва комил имон эгаси эмасмиз. Комил имонга эга бўлмаганимиздан нафсоний орзу-ҳавасларни жиловлай олмаямиз.

Инсон гоҳида гўзал билан хунукни бир-биридан ажрата олмай қолади. Биз учун гўзал бўлган нарса бошқа биров учун хунукдир. Биз учун фойдали кўрингани бошқа бировга зарарли бўлиши мумкин. Шунга қарамай: “Менга фойдали бўлса, бас, бошқа билан ишим йўқ”, дейиш катта хатодир. Бундай қайсарликни ташлаш, бу каби хатолардан узоқ туриш учун комил мусулмон бўлмоқ лозим. Аллоҳ таолога итоат этган, Унинг амрларига бўйсунган, фармонларига эргашган банд бўлмоқ керак.

Алал-оқибат ҳамма гап тақвога келиб тақалади. Ҳа, фойда кўриш учун амал лозим!

Биз амал қилаётганимиз намоз, рўза, ҳаж каби фарзлар, яъни Аллоҳ таолонинг амрлари ва Пайғамбаримизнинг, алайҳиссалом, суннатлари, зикрлар, авродлар инсон учун, инсоннинг маънавий камолоти учун, унинг дарди учун, нафсининг тарбияси учун бир дори, бир восита ўрнидадир...

Нифоқ жуда ёмон, юқумли, ҳатто ҳалок этувчи хасталиқдир. Бундай таҳликали касалликлар-

Сўнгра сўз олган таниқли адиб Тоҳир Малик, жумладан, шундай дедилар:

— Сизнинг қалбингизда Аллоҳнинг каломи — Қуръони карим бор, ҳадиси шариф бор. Сизлар кунт ва одоб билан

ТАЛАБАЛАР ДАВРАСИДА

Муборак Рамазон арафасида “Кўкалдош” Ислом ўрта-махсус билим юртида “Тиллар байрами” тадбирлари доирасида талабаларнинг таниқли ёзувчилар билан учрашуви бўлиб ўтди.

Учрашувни билим юрти директори Абдулҳаким қори Матқулов очди. “Ҳидоят” журнаlining бош муҳаррири Нуруллоҳ Муҳаммад Рауфхон талабаларни байрам билан қутлаб, таниқли ёзувчи Муроджон Мансурга сўз берди.

— “Кўкалдош” талабаларининг даврасида эканимдан жуда мамнунман. Бугунги ёшларимиз нақадар бахтли, уларнинг ҳам диний, ҳам дунёвий илмлардан таълим олишлари учун барча шароитлар яратилган.

Шундан сўнг ёзувчи ёшлигида ўзи гувоҳ бўлган ибратли воқеалардан ҳикоя қилиб берди.

Аллоҳнинг каломини ўқиб-ўрганяпсизлар. Намоз ўқиш ўғил болага ўн икки ёшдан фарз бўлса, ҳадисларда илм ўрганишни бешиқдан бошлаш зарурлиги айтилган. Ҳозирги фан-техника тараққиёти даврида мусулмон ёшлар динимиз асосларини ва бошқа илмларни пухта эгаллашлари зарур. Эндиликда сиздек талабалар фақатгина қори бўлиш эмас, балки эл-юртимиз, миллатимиз равнақиға имкон борица кўпроқ ҳисса қўшадиган юқори малакали мутахассислар бўлиб етишни кўзлашлари керак.

Учрашув сўнгида ёзувчилар талабаларнинг турли саволларига жавоб беришди.

Абдуҳолик Жўраев,

мадрасанинг маънавий-маърифий ишлар бўйича мудири

Маърифий суҳбатлар

дан сақланишимиз учун ўзимизни бир қафолат остиға олишимиз керак. Бир шифохонада, бир дўхтирнинг назорати остида бўлишимиз зарур.

Чунки дунёда нафснинг истак-хоҳишларини қўзитадиган, нафсга хуш ёқадиган нарсалар кўп. Аллоҳ таоло қайтарган, гуноҳга сабаб бўлувчи нарсаларни нафс ҳар доим яхши кўради. Нафсимизга ҳоким бўлиш, унга голиб келиш, уни тарбия қилиш учун кучли руҳга, гўзал маънавиятга эга бўлишимиз керак. Бунинг учун эса ҳаётда, тоат-ибодатда, доимо тақво билан амал этишимиз, зикрдан, саловотлардан кўп истифода қилишимиз лозим. Қуръони каримдан, ҳа, энг аввало, Қуръони каримдан фойдаланишимиз зарур. Ўқиб-ўрганайлик, ўқиганларимизни англашга,

ўқишга ҳаракат қилайлик ва билганларимизни нафсимизга татбиқ этишга интилайлик. Бу иш куруқ гап билан бўлмайди.

“Мен мусулмонман, Қуръони карим ўқияпман... Менга тўғри келганини оламан, бошқасини қўйиб тур...”, деб бўлмайди.

Чунки бу ҳаётдаги амаллар ҳисоби Қиёмат куни Аллоҳ таоло ҳузурда берилади. Ҳар бир сўз, босилган ҳар бир қадам учун ҳисоб берамиз. Бунга асло шубҳа йўқ. Мусулмон киши бунга сўзсиз ишонади.

Модомики Аллоҳ ҳузурда бу ҳаётнинг ҳисоби берилар экан, буни гўзал бир тарзда адо этиш учун Унинг барча амрларига итоат қилиш шарт.

Озгина танбалликка йўл қўйилган жойда нафс сизга ҳоким бўла бошлайди. Инсон то

ўлимга қадар шайтон ва нафс ҳужумидан эмин бўла олмайди. Инчунин, Аллоҳ Қуръони каримда: **“Ваъбуду Раббука ҳатта яътиякал яқийн — То сизга аниқ нарса (яъни, ўлим соати) келгунича Парвардигорингизга ибодат қилинг”** (Ҳижр, 49, мазмуни) деб буюради.

Ҳақ субҳанаҳу ва таоло ҳаммамизни ўлимга қадар ихлос билан ибодат этгувчилардан қилсин. Ҳашр куни Пайғамбаримиз, алайҳиссолату вассалам, ҳамда солиҳ инсонлар билан бирга бўлишни насиб айлсин. Шайтон ва нафс ёмонлигидан муҳофаза этсин. Ҳақ таоло барчамизни комил имон, ёруғ юз билан ҳузурга қовуштирасин. Омин...

Абдуллоҳ МУРОД

ёзиб олди